

**VILNIAUS UNIVERSITETAS**  
**TEISĖS FAKULTETAS**  
**BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA**

Dieninės studijų formos  
V kurso  
baudžiamosios justicijos šakos studentės  
Monikos Krinickajos

**MAGISTRO DARBAS**

**LAISVĖS APRIBOJIMO BAUSMĖS VYKDYMAS**  
Execution of the penalty of restriction of liberty

Vadovė: Lekt. dr. Andželika Vosyliūtė

Recenzentas: Doc. dr. G. Sakalauskas

Vilnius

2016

## TURINYS

Turinys .....	2
Įžanga .....	3
1. Baudžiamoji teisė Lietuvoje ir laisvės apribojimo bausmė .....	6
1.1. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvoje .....	6
1.2. Alternatyvios laisvės atėmimui bausmės Lietuvos bausmių sistemoje .....	8
1.3. Laisvės apribojimo bausmė .....	11
2. Laisvės apribojimo bausmės vykdymas .....	21
2.1. Teisės aktų, reglamentuojančių laisvės apribojimo bausmės vykdymą istorinė raida .....	21
2.2. Laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarka .....	23
2.3. Laisvės apribojimo bausmės vykdymo sąlygos .....	27
2.4. Institucijos, vykdančios laisvės apribojimo bausmę ir jų funkcijos .....	31
3. Laisvės apribojimo bausmė užsienio šalyse .....	36
3.1. Laisvės apribojimo bausmės vykdymas Lenkijos Respublikoje .....	36
3.2. Laisvės apribojimo bausmės vykdymas Rusijos Federacijoje .....	44
Išvados ir pasiūlymai .....	51
Šaltinių sąrašas .....	52
Santrauka .....	57
Summary .....	58

## Ižanga

*Temos aktualumas.* Pernelyg dažnas laisvės atėmimo bausmės taikymas Lietuvoje tapo svarbia problema, dabartiniame visuomenės ir valstybės vystymosi etape atsirado būtinybė taikyti ir kitas, su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, todėl Lietuvos Respublikos baudžiamajame ir bausmių vykdymo įstatymuose buvo įteisinta savarankiška kriminalinė bausmė – laisvės apribojimas kaip alternatyva laisvės atėmimo bausmei. Laisvės apribojimas Lietuvoje pradėtas taikyti tik 2003 m. gegužės 1 d. (nepilnamečiams – nuo 2004 m. liepos 5 d.), t.y. atsiradus naujam Baudžiamajam kodeksui, todėl tai yra gan nauja bausmė Lietuvos istorijoje, tačiau šis institutas nuo 2003 m. sparčiai keitėsi taikymu praktikoje ir šiuo metu tai yra viena iš dažniausiai taikomų bausmių Lietuvoje. Remiantis Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, laisvės apribojimo bausmės skyrimo skaičius už nusikaltimus nuteistiesiems kasmet vis didėjo, 2010 metais nuteista 2320 asmenų, 2011 metais – 2479 asmenys, 2012 metais – jau 3744 (skaičius ženkliai padidėjo), 2013 metais – 4663, 2014 metais – 4915, tačiau 2015 metais jau šis skaičius sumažėjo, nuteistas 4361 asmuo.<sup>1</sup> Paskutiniaisiais metais šis skaičius yra sumažėjęs ne dėl to, kad laisvės apribojimo bausmė tapo neefektyvi ir mažiau taikoma, tačiau bendrai paėmus teismo skiriamas bausmes už nusikaltimus, būtent 2015 metais yra apskritai sumažėjęs paskirtų bausmių skaičius nuteistiesiems, atskirai kiekviena bausme 2015 metais buvo nuteista mažiau asmenų negu ankstesniais metais, kas džiugina Lietuvos nusikalstamumo lygio rodiklius. Kadangi Lietuvos baudžiamoji politika yra viena griežčiausių Europoje, verta aptarti tikslus, kuriuos reikia įvykdyti tam, kad ši padėtis pasikeistų, išanalizuoti mokslininkų ir kitų teisės specialistų įžvalgas dėl kuo didesnio taikymo bausmių, kurios nesusijusios su laisvės atėmimu. Viena iš tokių bausmių, pernelyg nevaržanti nuteistojo teisių ir laisvių yra laisvės apribojimo bausmė. Didelis dėmesys kreipiamas į nusteistojo elgesį šios bausmės atlikimo metu, teismo ir valstybinių institucijų darbą su nusteistuoju bei šio instituto tobulinimo galimybes lyginant su laisvės apribojimo bausmės vykdymu kitose šalyse. Šiame darbe nuosekliai aptartas laisvės apribojimo bausmės institutas, įgyvendinimas, reglamentavimas Lietuvos baudžiamajame įstatyme, bausmės atlikimo sąlygos, vykdymo etapai ir kiti probleminiai aspektai. Išanalizavimas: ar Lietuvoje efektyviai taikomas laisvės apribojimas, kokia yra teigiama

---

<sup>1</sup> Lietuvos Statistikos departamentas: laisvės apribojimo bausme nuteistų asmenų skaičius. [Žiūrėta 2016-03-16]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=5329ed2e-73ff-4b91-b4d2-009aea781184>>.

ir neigiama šios bausmės pusė, bei taikymo palyginimas su kitomis užsienio valstybėmis. Ši magistro darbo tema yra aktuali teisės teorijai ir praktikai, kadangi tai gan nauja savarankiška kriminalinė bausmė, kuri laikoma sparčiai besivystančia bei viena iš labiausiai nuteistųjų resocializacijos tikslus atitinkančia priemone – labai svarbu tobulinti šį institutą bei tuo pačiu užtikrinti svarbiausius bausmių vykdymo principus: teisėtumo, humanizmo, nuteistųjų lygybės taikant bausmių vykdymo įstatymus, bausmių vykdymo individualizavimo ir visuomenės dalyvavimo nuteistųjų pataisos procese, teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo principus.

*Darbo tikslas* yra išnagrinėti laisvės apribojimo bausmę, jos vykdymo ypatumus bei aptarti teigiamas ir neigiamas bausmės savybes. Išanalizuoti bei palyginti šios bausmės taikymą Lietuvoje bei kitose užsienio valstybėse, o būtent Lenkijos Respublikoje ir Rusijos Federacijoje, pateikti praktikos pavyzdžių. Ivertinti Lietuvos bausmių vykdymo institucijų struktūrą bei įgyvendinimo tvarką, nurodyti probleminius aspektus bei šio instituto tobulinimo galimybes.

*Darbo uždaviniai* - chronologine tvarka išanalizuoti laisvės apribojimo bausmės taikymo tendenciją Lietuvoje nuo 2010 metų iki dabar, palyginti šios bausmės efektyvumą (ar atitinka ir įgyvendina visus bausmės tikslus) su kitomis kriminalinėmis bausmėmis. Įrodyti, kad ši bausmė yra viena pažangiausių kriminalinių bausmių ir labiausiai efektyvi nusteistojo resocializacijos priemonė, atstojanti laisvės atėmimo bausmę ir mažinanti nusikalstamumo lygį šalyje. Nuosekliai apžvelgti šios bausmės vykdymo etapus bei asmenis, vykdančius bausmę. Pateikti racionalias išvadas ir siūlymus šio instituto tobulinimui.

*Darbo objektas* yra laisvės apribojimo bausmės institutas, jo palyginimas su panašiais Lietuvoje veikiančiais institutais, užsienio šalių patirtimi šioje srityje. Laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarka bei sąlygos, priežiūros institucijų darbo efektyvumas ir jo objektyvus vertinimas.

*Tyrimo metodai.* Pagrindiniai darbe naudojami metodai yra analizės, loginis-sisteminis, aprašomasis, kuriais remiantis nagrinėjama mokslinė literatūra, teismų praktika, tarptautiniai dokumentai, Lietuvos teisės aktai, be to, aprašomas kiekvienas žingsnis vykdamas laisvės apribojimo bausmę. Taip pat pasitelkta istoriniu bei apibendrinimo metodu. Taikomas lyginamasis metodas – lyginant laisvės apribojimo bausmės taikymą Lietuvoje su užsienio valstybių praktika šioje srityje. Naudojamas statistinis metodas nagrinėjant su laisvės apribojimo bausmės skyrimu, įgyvendinimu susijusią statistiką.

*Darbo originalumas.* Laisvės apribojimo bausmė Lietuvoje taikoma jau 13 metų, sulyg kiekvienais metais atsispindi vis dažnesnis jos taikymas praktikoje, tačiau konkrečiai šia tema iki šiol nėra išleisto nei vieno vadovėlio, mažai mokslinių tyrimų ir kitos literatūros, tik didelis bylų skaičius, kuriose taikoma ši bausmė, keletas naudingų lietuvių ir užsienio autorių straipsnių. Darbe lyginamas šios bausmės taikymas su kitomis kriminalinėmis bausmėmis, vertinamas bausmės efektyvumas – kaip tai naudinga nuteistųjų resocializacijai, kaip tai atrodo iš praktinės pusės. Iki šiol šia tematika rašė mokslininkai G. Sakalauskas, A. Drakšienė, T. Mackevičius bei keletas kitų – gan mažas autorių ratas. Svarbu išsiaiškinti, kodėl ši bausmė yra reikalinga Lietuvos bausmių sistemai, išgryninti visus probleminius aspektus, teigiamas ir neigiamas bausmės puses. Šiame darbe yra pateikta pasiūlymų šios bausmės vykdymo instituto tobulinimui. Taip pat pateikiamas išsamus laisvės apribojimo bausmės vykdymo instituto palyginimas su Lenkijos Respublikos ir Rusijos Federacijos institutais, išanalizavimas, patarimai ko galima pasimokyti ir ko reikėtų vengti šios bausmės vykdymo procese.

Svarbiausi *darbo šaltiniai* yra Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, Bausmių vykdymo kodeksas, šių kodeksų komentarai, įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, kurie reglamentuoja laisvės apribojimo bausmę vykdančių institucijų veiklą (ypatingai ministrų įsakymai), Lietuvos ir užsienio šalių autorių moksliniai tyrimai bei straipsniai, susiję su laisvės apribojimo bausme ir kitomis alternatyviomis bausmėmis laisvės atėmimui, Lietuvos teismų praktika laisvės apribojimo bausmės taikymo bylose, užsienio šalių įstatymai, tarptautiniai teisės aktai, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas) bei Lietuvos Statistikos departamento pateikiama statistika.

# 1. Baudžiamoji teisė Lietuvoje ir laisvės apribojimo bausmė

## 1.1. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvoje

Daugumai pasaulio valstybių yra aktualios nusikalstamumo problemos, todėl kiekviena valstybė vykdo tam tikrą apsauginę funkciją: saugo žmogaus bei visuomenės teises bei laisves, vykdo valstybės interesų apsaugą, sukurdamą savo baudžiamąją politiką.

Baudžiamosios politikos sąvoką apibrėžti yra ganėtinai sunku, vyrauja daug skirtingų nuomonių. Klasikinės baudžiamosios teisės mokslų atstovas A. Feuerbachas sakė, kad baudžiamoji politika yra susijusi išimtinai su teisės kūrimu.<sup>2</sup> Lietuvos kriminologas J. Bluvšteinas teigė, kad tai reiškia ne tik baudžiamųjų įstatymų kūrimą, bet ir jų taikymą.<sup>3</sup> Dabartiniu metu baudžiamoji politika labiau suprantama kaip baudžiamųjų teisinių priemonių visuma, kuri sudaro vieną iš nusikalstamumo kontrolės krypčių. Pavyzdžiui, pagal autorių V. Piesliaką „*baudžiamoji politika – tai valstybės vykdomos nusikalstamumo kontrolės formos ir metodai siekiant tam tikrų apibrėžtų tikslų. Baudžiamoji politika įgyvendinama priimant baudžiamuosius įstatymus, juos keičiant ir taikant*“<sup>4</sup>. Antai kitų autorių nuomone, „*baudžiamąją politiką laikomi įstatymų leidėjo ir vykdomosios valdžios sprendimai, susiję su asmenų baudimu už nusikalstamas veikas*“<sup>5</sup>. Vertinant šiuos apibrėžimus, pritartina nuomonei, kad baudžiamoji politika reiškia asmenų baudimą už nusikalstamas veikas, teisingumo vykdymą valstybėje, yra susijusi su baudžiamųjų įstatymų leidyba. Teismų praktika labiausiai parodo teigiamas įstatymų savybes, be abejo matomos ir neigiamos savybės – teisės spragos.

Ne paslaptis, kad Lietuvos Respublikos baudžiamoji politika laikoma viena iš griežčiausių visoje Europoje. 2015 m. gegužės mėnesį Lietuvos Aukščiausiajame Teisme vykusioje konferencijoje pavadinimu „Bausmė: ką sako įstatymas ir ko nori visuomenė?“ mokslininkas G. Sakalauskas teigė, kad Lietuvoje per dažnai ir per ilgam laikotarpiui taikoma laisvės atėmimo bausmė, taip pat padarė išvadą, kad esame griežčiausia valstybė bausmių taikymo prasme, nors mūsų nusikalstamumas yra vienas mažiausių Europoje, o

---

<sup>2</sup> PAVILONIS V., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

<sup>3</sup> *Ibid.*

<sup>4</sup> PIESLIAKAS V. *Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 37.

<sup>5</sup> SAKALAUSKAS G., et al. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*: Vilnius: Teisės institutas, 2012.

įkalinimo skaičiumi mes pirmaujame.<sup>6</sup> Ne vienas Lietuvos ir užsienio šalies mokslininkas linkęs laikyti pozicijos, kad mūsų šalyje per griežtai baudžiama, per ilgai įkalinama, per mažai skiriama su laisvės atėmimu nesusijusių bausmių. Laisvės atėmimo bausmės taikymo dažnumas praktikoje nulemia itin griežtą valstybės politiką. Rodikliai su kiekvienais metais vis gerėja, o tai rodo, kad tobulėjame ir judame į priekį, nes įkalinųjų laisvės atėmimo vietose skaičius po truputį mažėja: 2011 metais įkalinųjų vyrų ir moterų buvo net 9920, 2013 metais šis skaičius sumažėjo iki 9261, o jau 2015 metų pabaigoje šis skaičius siekė 7355 įkalinųjų.<sup>7</sup> Tai rodo, kad mūsų valstybė humaniškesnė, tobulėja, tampa artimesnė tarptautinių standartų reikalavimų atitikimui. Bendras įkalinamųjų asmenų skaičius 2015 m. pabaigoje, palyginti su tuo pačiu laikotarpiu 2014 m. 1281 asmeniu (14,8 proc.).<sup>8</sup> G. Sakalausko nuomone, turime mažinti nuteistųjų skaičių laisvės atėmimo vietose, per pastaruosius metus nusikalstamumo rodikliai ženkliai sumažėję, ypač palyginus su kitomis Europos šalimis.<sup>9</sup> Mokslininkas tiek savo paskaitose, tiek moksliniuose straipsniuose ir vadovėliuose laikosi tvirtos ir manytina teisingos pozicijos, pateikdamas realius statistinius duomenis – turime kuo mažiau taikyti laisvės atėmimą ir pastebėti bei kuo dažniau pradėti taikyti kitas, su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes – puiki alternatyva laisvės atėmimui ir tinkama resocializacija nuteistiesiems, ko pasekoje dar labiau mažinamas nusikalstamumo lygis ir švelnėja šalies baudžiamoji politika. Viena iš tokių bausmių yra laisvės apribojimo bausmė. Atsižvelgiant į visų teismo paskirtų bausmių skaičių (įskaitant ir laisvės atėmimą), procentaliai sulyg kiekvienais metais laisvės apribojimas užima vis didesnę dalį. Pavyzdžiui, 2010 metais ši bausmė apėmė 14,8 proc. visų teismo paskirtų bausmių, 2011 metais šis skaičius padidėjo iki 16 proc., 2012 metais skaičius vėlgi padidėjo iki 20,3 proc., 2013 metais – 23,9 proc., 2014 metais – 24,1 proc, o 2015 metais siekė jau 25,2 proc.,<sup>10</sup> kas laikytina dideliu šoktelėjimu bausmių skyrimo sistemoje, atsižvelgiant į tai, kad yra daug kitų bausmių mūsų teisinėje sistemoje. Vertinant šiuos staigiai didėjančius skaičius, darytina išvada, kad laisvės

---

<sup>6</sup>Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pranešimas „Lietuvos baudžiamoji politika – viena griežčiausių Europoje“. [Žiūrėta 2016-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/lietuvos-baudziamoji-politika-vsnt.html>>.

<sup>7</sup> Lietuvos Statistikos departamentas: *Įkalinųjų laisvės atėmimo įstaigose skaičius metų pabaigoje*. [Žiūrėta 2016-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=df83e538-5120-4b5e-a0c3-57373d144447>>.

<sup>8</sup> Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos: 2015 m. veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2016-03-09]. Prieiga per internetą: <[file:///C:/Users/Asus/Downloads/kd\\_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/kd_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf)>.

<sup>9</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pranešimas „Lietuvos baudžiamoji politika – viena griežčiausių Europoje“. [Žiūrėta 2016-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/lietuvos-baudziamoji-politika-vsnt.html>>.

<sup>10</sup> Skaičiai procentaliai paskaičiuoti darbo autorės atliktais skaičiavimais, remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis: *Asmenų, nuteistų laisvės apribojimo bausme skaičius ir Iš viso nuteistų asmenų skaičius*.

apribojimo bausmė sparčiai populiarėja ir sulyg kiekvienais metais yra vis dažniau taikoma bei atitinkamai užima svarbią vietą bausmių skyrimo hierarchijoje.

Apibendrinant, remiantis lietuvių mokslininkų atliktais tyrimais ir nuomone<sup>11</sup>, Lietuva turėtų lygiuotis į kitas Europos šalis, kuriose požiūris į bausmę vadovaujasi tokiais principais – nežudyti (netaikyti mirties bausmės), nes smurtas skatina smurtą. Jei tik tai įmanoma neatimti laisvės, nes ji dar labiau atskiria nuo visuomenės<sup>12</sup>, vietoje to taikyti turtines bausmes proporcingas kaltininko turimoms pajamoms. O kaip svarbiausias aspektas išskiriamas siekis atkurti socialinę taiką, kuri yra būtina visuomenei. Taip pat Lietuva kai kuriais aspektais galėtų pasisemti tam tikrų savybių iš Lenkijos ir Rusijos baudžiamosios politikos, kuri konkrečiau yra aptariama šiame darbe.

## **1.2. Alternatyvios laisvės atėmimui bausmės Lietuvos bausmių sistemoje**

Kaip ir kiekvienoje teisinėje valstybėje, Lietuvos Respublikoje egzistuoja tam tikra bausmių sistema, kaip valstybės prievartos priemonių naudojimas prieš asmenis, padariusius baudžiamajame įstatyme nurodytas nusikalstamas veikas. Bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu, nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui.<sup>13</sup>

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 straipsnyje yra išvardintos šešios bausmės už nusikaltimą bei keturios bausmės už baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui.<sup>14</sup> Lietuvos bausmių sistemoje už nusikaltimą taikomos tokios bausmės: viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas, areštas, terminuotas laisvės atėmimas, laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Už baudžiamąjį nusižengimą: viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas ir areštas. Vidutinė pagal griežtumą bausmė, kaip alternatyva laisvės atėmimo bausmei yra numatytas laisvės apribojimas – galimybė vykdyti bausmę neizoliuojant nusikaltusio asmens nuo visuomenės ir neuždarant į laisvės atėmimo įstaigą. Ši bausmė gali būti skiriama tiek už nusikaltimą, tiek už baudžiamąjį nusižengimą. Laisvės apribojimas yra pakankamai nauja, sparčiai besivystanti, vis dažniau taikoma bausmė Lietuvoje. Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, sulyg kiekvienais metais didėja šios bausmės taikymo dažnumas nuteistiesiems, kas laikytina

---

<sup>11</sup> SAKALAUSKAS G., et al. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*: Vilnius: Teisės institutas, 2012.

<sup>12</sup> *Ibid.*

<sup>13</sup> Panevėžio apygardos teismo 2015 m. birželio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A–191–491/2015.

<sup>14</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.



dideliu pasistūmėjimu Lietuvos baudžiamojoje politikoje. Laikomasi pozicijos, kad turime kuo rečiau taikyti tokią žmogaus teises bei laisves varžančią bausmę kaip laisvės atėmimas, būtina atsižvelgti į padaryto nusikaltimo sunkumą, išnagrinėti visas bylos aplinkybes, pritaikyti tokią bausmę, kuri atitiktų reikiamus tikslus: pataisytų nusikaltėlių, sulaikytų nuo naujų nusikalstamų veikų darymo, įspėtų kitus asmenis apie sankcijas įvykdžius įstatymo uždraustą veiką, tinkamai (proporcingai) nubaustų, užtikrintų teisingumo vykdymą valstybėje<sup>15</sup>, kurio realizavimas siejamas su adekvačios (proporcingos) padarytai nusikalstamai veikai bausmės paskyrimu, įgyvendinimą. Tačiau ar tikrai pernelyg dažnas laisvės atėmimo bausmės taikymas įvykdo šiuos tikslus, diskutuotinas klausimas. Mūsų visuomenė visais atvejais nori keršto, o ypač tokio, kad nusikaltęs asmuo pasijustų kuo blogiau, visada norima kuo griežčiau nubausti, uždaryti į kalėjimą. Atpildas, kaip bausmės tikslas yra valstybės reakcija į padarytą teisės pažeidimą. Laikomasi pozicijos, kad turi būti baudžiama nei per griežtai, nei per švelniai, pagal kiekybinį nusikalstamos veikos įvertinimą.<sup>16</sup>

Yra ir kitų alternatyvų laisvės atėmimui, visų pirma – tai kitos bausmės, numatytos Baudžiamajame kodekse, taip pat probacija, kai atidedamas bausmės vykdymas arba asmeniui taikomas lygtinis paleidimas. Laisvės atėmimui alternatyvių bausmių įteisinimas naujajame Baudžiamajame kodekse laikomas žingsniu į priekį baudžiamojoje politikoje, nauju požiūriu į kovą su nusikalstamumu.<sup>17</sup> Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių veiksmingumas grindžiamas žmogaus galimybėmis keistis, išmokti elgtis nenusikalstamai.<sup>18</sup> Įdomu tai, kad autorė M. Gavrilovienė nurodo, kad vienas iš alternatyvių laisvės atėmimui tikslų yra mažinti įkalintųjų skaičių, tačiau savo disertacijoje pasirėmusi 2009 – 2010 metų statistiniais duomenimis nurodė, kad laisvės apribojimas taikomas gan retai, o dar rečiau taikoma viešųjų darbų bausmė.<sup>19</sup> Nuo 2010 metų laisvės apribojimo bausmės taikymas tapo vis dažnesnis, tai atsispindi Lietuvos Statistikos departamento pateiktoje statistikoje. Nuo šios bausmės taip pat neatsilieka ir viešieji darbai.<sup>20</sup> Kaip matoma statistinėje lentelėje, nuo 2012 metų šios bausmės taikymas itin padažnėjo ir tokia statistika laikosi iki šiol. Kai kurių autorių nuomone, laisvės apribojimo bausmės turinys kelia abejonių, kadangi teismo skiriami įpareigojimai

---

<sup>15</sup> *Ibid.*

<sup>16</sup> ARLAUSKAS S. *Kriminalinės bausmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje*. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2007, p. 15.

<sup>17</sup> KAČERAUSKAS J. *Baudžiamoji teisė ir procesas. Ketvirtoji dalis*. Jurisprudencija, 2004, t. 57 (49), p. 106–117.

<sup>18</sup> GAVRILOVIENĖ M. *Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių veiksmingumo teisinės ir socialinės prielaidos: daktaro disertacija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2009.

<sup>19</sup> *Ibid.*

<sup>20</sup> Lietuvos Statistikos departamentas: oficialiosios statistikos portalas. [Žiūrėta 2016-04-01] Prieiga per internetą: <<https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1700&status=A>>.

bei draudimai yra labai panašūs į baudžiamojo poveikio priemones, todėl keliamas klausimas ar laisvės apribojimas vertas bausmės statuso mūsų įstatymuose.<sup>21</sup> Dažnai teismai, naudodamiesi diskrecijos teise nustatant apribojimų turinį, paskiria minimalius suvaržymus nuteistajam, kurių griežtumas įstatymiškai prilyginamas kriminalinei bausmei, nors praktiškai įpareigojimas gali atrodyti nerimtai. Pavyzdžiui, nuteistajam gali būti paskirtas įpareigojimas būti namuose nuo 22 iki 6 valandos, nenumatant jokių kitų papildomų apribojimų, kas laikytina nėra ant tiek griežta bausmė, kuri darytų maksimalų baudžiamąjį poveikį nuteistajam.<sup>22</sup> Autoriaus S. Bikelio nuomone, pakeitus laisvės apribojimo bausmės elementus (o būtent įpareigojimus ir draudimus pripažinus baudžiamojo poveikio priemonėmis), tarp visų taikomų bausmių padidėtų viešųjų darbų ir baudos skyrimo dažnumas.<sup>23</sup> Darytina išvada, kad ne visi teisės šakos atstovai teigiamai vertina šią bausmę, yra ir kitų nuomonių, teigiančių, kad ši bausmė gali būti nereikalinga. Šio darbo autorės nuomone, siekiant efektyvaus alternatyvių laisvės atėmimui priemonių taikymo, negalima atsisakyti laisvės apribojimo bausmės bei tuo labiau palikti tik viešųjų darbų ir baudos bausmes, nes jau nuo 2003 m. laisvės apribojimas sėkmingai taikomas nuteistiesiems (atsižvelgiant į aptartą taikymo statistiką), o tokios bausmės panaikinimas sukeltų didelį krūvį kitas bausmes vykdančioms institucijoms, sumaištį šių bausmių vykdyme ir galbūt nestabilumą šalies bausmių sistemoje.

Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių veiksmingumas grindžiamas asmens galimybėmis keistis, išmokti elgtis nenusikalstamai. Pastebėtina, kad laisvės apribojimas, bausmės vykdymo atidėjimas ir viešieji darbai nėra vieninga sistema, sudaranti sklandžią alternatyvų laisvės atėmimui grandį. Pavyzdžiui, laisvės apribojimo bausmė reikalauja didesnės intervencijos į nuteistojo gyvenimą negu kad bausmės vykdymo atidėjimas. Kiekvienais metais laisvės apribojimo bausmės taikymas vis dažnėja (kaip rodo naujausi Lietuvos statistikos departamento duomenys), todėl šiame darbe nuosekliai aptariamas šios bausmės vykdymas ir pagrindimas teiginio, kad tai yra geriausiai reglamentuojama alternatyva laisvės atėmimui.

---

<sup>21</sup> BIKELIS S. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybės*. Mokslinis tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2010, p. 20.

<sup>22</sup> *Ibid.*

<sup>23</sup> *Ibid.*

### 1.3. Laisvės apribojimo bausmė

Laisvės apribojimo bausmės esmė – terminuotas baudžiamojo įstatymo ir teismo nustatytų draudimų ir įpareigojimų taikymas nuteistajam, skiriamas nuo 3 mėnesių iki 2 metų.<sup>24</sup> Asmuo nėra izoliuojamas nuo visuomenės, bausmę atlieka laisvėje, tačiau teismo nustatytam laikotarpiui nuteistajam atsiranda tam tikri draudimai ir įpareigojimai. Taipogi tai yra savotiška resocializacijos priemonė nuteistiesiems, kuria siekiama pozityvaus nuteistojo elgesio ir atitinkamos adaptacijos visuomenėje.

Geriausiai suprasti laisvės apribojimo bausmės esmę galima išsigrininus šios bausmės tikslą, ko siekiama skiriant šią bausmę. Draudimų laikymasis ir įpareigojimų vykdymas yra teismo paskirta bausmė nuteistajam, padariusiam nusikalstamą veiką. Kaip ir visų bausmių, laisvės apribojimo bausmės paskirtis atitinka Baudžiamojo kodekso 41 straipsnio 2 dalyje išvardintus tikslus:

1. sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo (bendroji prevencija);
2. nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį;
3. atimti ar apriboti nuteistajam galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas;
4. paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų (individualioji arba specialioji prevencija);
5. užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.<sup>25</sup>

Laisvės apribojimas yra universali ir lanksti bausmė, kuri gali būti skiriama tiek pilnamečiams, tiek nepilnamečiams asmenims. Lietuvoje laisvės apribojimo bausmė nepilnamečiams pradėta taikyti tik 2004 m. liepos 5 d., praėjus kiek daugiau nei vieneriems metams nuo šios bausmės taikymo suaugusiems asmenims. Skiriant šią bausmę nepilnamečiui, siekiama kontroliuoti nusikaltusį nepilnamečių asmenį, suteikti jam pagalbą. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 90 straipsnio 1 dalyje yra išvardintos bausmės, kurios gali būti skiriamos nepilnamečiui, tarp jų yra laisvės apribojimo bausmė. Suprantama, kad nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė turi tam tikrų ypatumų, todėl ne visi įpareigojimai ir draudimai yra vienodi tiek pilnamečiams, tiek nepilnamečiams. Visų pirma, jeigu laisvės apribojimo bausmė yra skiriama asmeniui, nesulaukusiam pilnametystės, su juo turi būti atstovas pagal įstatymą. Remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnio 2 dalimi, atstovais pagal įstatymą gali būti nepilnamečio tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri

<sup>24</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I–V dalys (1–183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 130.

<sup>25</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.

globoja ar rūpinasi nuteistuoju, kiti įgalioti asmenys. Vaiko teisių apsaugos tarnyba yra pagrindinė įstaiga, atstovaujanti nepilnamečius asmenis teisiniuose procesuose, taip pat dalyvaujanti kartu kaip suinteresuotas asmuo. Autorės A. Drakšienės nuomone, pagrindinis šios bausmės taikymo nepilnamečiams tikslas yra iš dalies užpildyti nepilnamečio socialinės kontrolės vakuumą, kuriuo ir pasinaudojo pilnametystės nesulaukę asmenys darydami nusikalstamas veikas, o taip pat nustatyti jų elgesio teisinę kontrolę. Nepilnamečiui nuteistajam atvykus į probacijos tarnybą po šaukimo gavimo, jis turi atvykti su atstovais pagal įstatymą, taip pat atstovai pasirašo Bausmės vykdymo priežiūros plane. Laisvės apribojimas nepilnamečiui gali būti paskirtas ir tada, kai griežtesnės bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, todėl negalima skirti arešto arba laisvės atėmimo bausmės. Iš esmės visi įstatyme nurodyti įpareigojimai bei draudimai gali būti taikomi nepilnamečiui, tačiau už jį yra atsakingas atstovas pagal įstatymą, kuris bendrauja su pareigūnais, tam tikra prasme prižiūri nepilnametį nuteistąjį.

Laisvės apribojimo bausmė yra skiriama teismo nuosprendžiu asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką. Laisvės apribojimas pasireiškia tam tikrų įpareigojimų bei draudimų visuma, kurias savo nuožiūra paskiria teismas. Šie įpareigojimai yra:

1. tam tikru laiku būti namuose;
2. atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą ar jos dalį arba tokią žalą pašalinti savo darbu;
3. pradėti dirbti arba užsiregistruoti darbo biržoje, mokytis;
4. gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos, kai nuteistasis sutinka;
5. neatlygintinai išdirbti iki 200 valandų per teismo nustatytą, bet ne ilgesnį kaip laisvės apribojimo laiką sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, kurios rūpinasi neįgaliaisiais, nusenusiais ar kitais pagalbos reikalingais žmonėmis.<sup>26</sup>

Teismas gali paskirti kelis įpareigojimus, kurie tarpusavyje suderinami, pavyzdžiui, įpareigojimas būti namuose tam tikru paros metu ir užsiregistruoti darbo biržoje. Tuo tarpu draudimai gali būti tokie:

1. draudimas lankytis tam tikrose vietose;
2. draudimas bendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis;
3. draudimas turėti, naudoti, įgyti, saugoti pačiam ar perduoti saugoti kitiems asmenims tam tikrus daiktus.<sup>27</sup>

---

<sup>26</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.

<sup>27</sup> *Ibid.*

Pabrėžtina, kad visais atvejais, kai yra skiriama laisvės apribojimo bausmė, nuteistasis privalo be bausmę vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos, vykdyti teismo nustatytus įpareigojimus ir laikytis nustatytų draudimų, atsiskaityti apie vykdomų įpareigojimų ir draudimų vykdymo tvarką. Tai yra privalomieji (bendrieji) apribojimai, kurie nustatomi visiems nuteistiesiems laisvės apribojimo bausme, išplaukiantys iš įstatymo ir teismo nuosprendžiuose atskirai neminimi.

*Įpareigojimas tam tikru laiku būti namuose.* Teismas nustato tikslų paros laiką, kada asmuo privalo būti namuose, dažniausiai tai būna nuo 22 valandos vakaro iki 6 valandos ryto, laikas svyruoja maždaug vienos valandos paklaida. Pavyzdžiui, Zarasų rajono apylinkės teismo nuosprendžiu E. M. pripažintas kaltu padarius nusikaltimą, numatytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 2 dalyje, ir jam paskirta dvejų metų laisvės apribojimo bausmė, įpareigojant būti namuose nuo 22 valandos iki 6 valandos.<sup>28</sup> Kitoje byloje, Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuosprendžiu R. I. Pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą numatytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 2 dalyje, ir jam numatyta laisvės apribojimo bausmė nustatyta laiku būti namuose nuo 22 valandos iki 6 valandos, jei tai nesusiję su darbu.<sup>29</sup> Gali būti paskirtas įpareigojimas būti namuose numatant tam tikras išimtis, pavyzdžiui jei tai nesusiję su darbu (apie tai iš anksto informuojant šios priemonės vykdymą kontroliuojančios institucijos atstovą)<sup>30</sup>, arba išskyrus švenčių dienas bei mokslų atostogas.<sup>31</sup> Įpareigojimas būti namuose skiriamas remiantis protingumo principu, pavyzdžiui, asmeniui, dirbančiam tolimųjų reisų vairuotoju, teismas negali paskirti įpareigojimo būti namuose tam tikru laiku, kadangi tai yra jo darbas ir pagrindinis pajamų šaltinis, todėl iš anksto žinoma, kad šios bausmės jis nevykdys tinkamai, kadangi toks darbas reikalauja mažiausiai kelių dienų komandiruočių. Tai rodo, kad stengiamasi suderinti ir paskirti tokią bausmę, kad asmuo galėtų tinkamai ją vykdyti. Teismo paskirti draudimai ir įpareigojimai turi būti tarpusavyje suderinami ir objektyviai įvykdomi.<sup>32</sup> Policijos pareigūnai tikrina, ar nuteistasis laikosi įpareigojimo būti namuose, atvyksta į jo gyvenamąją vietą apie tai iš anksto nepranešus nuteistajam, fiksuoja rezultatus (ar nuteistasis yra namuose, ar ne) asmens byloje. Policijos įstaigos veikia bendradarbiaudamos su probacijos tarnybomis, kontroliuoja kaip nuteistasis vykdo jam

<sup>28</sup> Iš: Zarasų rajono apylinkės teismo 2012 m. vasario 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje.

<sup>29</sup> Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. T-125-144/2015.

<sup>30</sup> Iš: Kauno apylinkės teismo 2016 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-101-725/2016.

<sup>31</sup> Kauno miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-494-725/2012.

<sup>32</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras*. I–V dalys (1–183 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 291.

paskirtus įpareigojimus ir draudimus bei skelbia ir vykdo laisvės apribojimo bausme nuteistų asmenų, kurių buvimo vieta nežinoma, paiešką.<sup>33</sup> Tokia naujovė, kuri padeda preigūnams jų kasdieniame darbe tikrinant kaip nuteisasis laikosi teismo paskirto įpareigojimo tam tikru laiku būti namuose, vadinama elektroniniu monitoringu (elektronine stebėjimo priemone). Šis institutas jau veikia Lietuvos Respublikoje pagal elektroninių stebėjimo ir specialiųjų techninių priemonių naudojimo instrukcijas<sup>34</sup>, yra įdiegtos programos, tačiau kol kas tai nėra plačiai naudojama priemonė stebėti nuteistąjį, kuriam paskirtas toks įpareigojimas vykdamas laisvės apribojimo bausmę. Pažymėtina, kad JAV elektroninis stebėjimas pradėtas plačiai taikyti XX amžiaus devintojo dešimtmečio viduryje<sup>35</sup>, tuo tarpu Lietuvoje ši naujovė atsirado tik 2012–2013 metais, kai 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas bei 2012 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2012 m. birželio 27 d. nr. 1R–175), kurie numato lygtinai nuteistų asmenų kontrolę elektroninėmis stebėjimo priemonėmis bei jų naudojimo tvarką, todėl suprantama, kad reikalingos valstybės lėšos plataus masto praktikai taikant elektroninį monitoringą, taip pat ilgesnio laikotarpio taikymas. Pagal Lietuvos Respublikos Teisingumo ministeriją, elektroninio stebėjimo priemonių pagalba įgyvendinama nuolatinė ir efektyvi nuteistųjų kontrolė. Stebima, kaip nuteisasis laikosi prievolės neišeiti iš namų tam tikru laiku, jei tai nesusiję su darbu arba mokymusi, neišvykti iš miesto (rajonu) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, nesilankyti tam tikrose vietose arba nebendrauti su tam tikrais asmenimis, taip pat nevertoti psichiką veikiančių medžiagų.<sup>36</sup> Vyrauja pozicija, kad su elektroninio monitoringo pagalba, bausmę vykdančios institucijos gali efektyviau kontroliuoti kaip nuteisasis vykdo įpareigojimą tam tikru laiku būti namuose bei bendrąjį reikalavimą nekeisti gyvenamosios vietos be institucijos leidimo. Šiuo metu daugiausiai tokią nuteistųjų kontrolę (tikrinimą, ar nuteisasis tam tikru laiku yra namuose) vykdo teritorinių policijos komisariatų pareigūnai bei tokią informaciją perduoda atitinkamai probacijos tarnybai.

*Nusikalstama veika padarytos turtinės žalos arba jos dalies atlyginimas, arba žalos pašalinimas savo darbu* skiriamas tik tam asmeniui, kuris padarė nukentėjusiajam turtinės

<sup>33</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas dėl teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1R–175 „Dėl probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.

<sup>34</sup> *Ibid.*

<sup>35</sup> MESONIENĖ S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2009, p. 197–216.

<sup>36</sup> *Nuteistųjų kontrolė elektroninėmis priemonėmis* [Žiūrėta 2016–03–20]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/tm/elmonitoringas/#2011-03-03>>.

žalos. Jeigu buvo padaryta neturtinė žala, tai neįeina į šio įpareigojimo turinį. Teisinėje literatūroje buvo siūlymų įtraukti ir neturtinę žalą<sup>37</sup>, pasisakyta, kad tai tik sustiprintų asmens pareigą sumokėti ne tik turtinę žalą, bet ir neturtinę, kuri priteista civiliniu ieškiniu. Tačiau neturtinė žala yra vertinamasis kriterijus, dažnai nukentėjusieji nesutinka su teismo nustatyta suma ir nori teistis toliau, nes jų netenkina teismo nustatytas moralinės žalos dydis. Kas liečia turtinės žalos atlyginimą, teismas turi išsamiai ir suprantamai paaiškinti nuteistajam kaip turi būti atlyginta žala, visada nustatomas terminas.<sup>38</sup> Turi būti paaiškinta kokio tikslaus dydžio yra žala, kokiems nukentėjusiesiems ji turi būti atlyginta, kokia tvarka. Teismų praktikoje pažymėtina, kad baudžiamoji teisė nereglamentuoja kitų atvejų, kai nuteistasis gera valia nevykdo įpareigojimo atlyginti nusikalstama veika padarytos žalos per teismo nustatytą terminą. Sistemiskai aiškinant teisės normas, aiškintina, kad pasibaigus teismo nustatytam terminui atlyginti žalą, galima kreiptis civilinio proceso tvarka dėl priverstinio skolos išieškojimo (priverstinį vykdymą detalizuoja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso IV dalis – vykdymo procesas).<sup>39</sup> Žalos pašalinimas savo darbu galimas tada, kai nuteistasis sugeba tinkamai pašalinti padarytą žalą pats ir jei nukentėjusysis su tuo sutinka.

*Įpareigojimas pradėti dirbti arba užsiregistruoti darbo biržoje, pradėti mokytis* gali būti skiriamas tik tiems asmenims, kurie nedirba ir nesimoko.<sup>40</sup> Teismas, skirdamas šį įpareigojimą turi nurodyti terminą, iki kada nuteistasis privalo tai padaryti, tačiau ne visuose nuosprendžiuose tai atsispindi. Paprastai, moksleiviai įpareigojami ir toliau mokytis, neįpareigojant jų dirbti. Kas iš tiesų yra pagirtina, kad Lietuvos darbo birža užsiregistravusius suaugusius asmenis siunčia į mokymosi įstaigas nemokamai, skiria besimokantiems stipendiją, ir tai yra daroma tam, kad asmuo įgautų išsilavinimą ir galėtų lengviau susirasti darbą. Yra sukurti profesinio mokymo programų sąrašai, suskirstyti pagal teritorijas ir atskiras profesijas. Manytina, kad lengvesnis būdas pradėti dirbti galėtų sumažinti nusikalstamumą ir pagerinti nuteistojo adaptaciją prie visuomenės (resocializaciją), taip pat tobulinti asmenines teigiamas žmogaus savybes. Dažnai nuteistieji nė nesiteikia pasirodyti darbo biržoje, kas rodo, kad šis įpareigojimas nėra tiek efektyvus, tokiais atvejais atitinkama probacijos tarnyba kreipiasi į teismą su prašymu

---

<sup>37</sup> DAPŠYS A.; MISIŪNAS J.; ir ČAPLINSKAS J. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos: baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė*. Vilnius: Petro ofsetas, 2008, p. 44–45.

<sup>38</sup> Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T–1704–576/2015.

<sup>39</sup> Akmenės rajono apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T–34–922/2013.

<sup>40</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I–V dalys (1–183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.

pakeisti laisvės apribojimo bausmės turinį (skirti kitus apribojimus) arba pakeisti šią bausmę į areštą. Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos probacijos tarnybos Probacijos skyrius kreipėsi į teismą su prašymu spręsti klausimą dėl nuteistajam paskirto laisvės apribojimo pakeitimo areštu, kadangi nuteistasis nevykdo teismo nuosprendžiu jam paskirto įpareigojimo užsiregistruoti darbo biržoje.<sup>41</sup> Teismas pažymi, kad vengimu atlikti laisvės apribojimo bausmę laikytinas teismo skirtų draudimų pažeidimas, nesilaikymas, įpareigojimų nevykdymas, netinkamas draudimų ar įpareigojimų laikymasis ar vykdymas, pareigos atsiskaityti, kaip vykdomi draudimai ir įpareigojimai, nevykdymas arba netinkamas vykdymas, atsiskaitymo nustatyta tvarka pažeidimas ir kiti panašūs atvejai. Dažnai laisvės apribojimo bausmė yra keičiama į areštą, nuteistasis turi atlikti dalį likusios bausmės areštinėje, o jau atliktos bausmės laikas įskaičiuojamas pagal Baudžiamojo proceso kodekso taisykles.

*Jeigu nuteistasis sutinka, gali būti skiriamas įpareigojimas gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos.* Jeigu nuteistasis serga bent viena liga iš išvardintų, jam gali būti skiriamas šis įpareigojimas. Pavyzdžiui, Marijampolės rajono apylinkės teismas baudžiamuoju įsakymu J. Ž. pripažino kaltu, padarius nusikaltimą, numatytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140 straipsnio 2 dalyje, ir nuteisė šešerių mėnesių laisvės apribojimo bausme, įpareigojant gydytis nuo alkoholizmo.<sup>42</sup> Dažnai nuteistieji nesilaiko šio įpareigojimo ir kai probacijos tarnybų darbuotojai tikrina jų girtumą bei kelis kartus užfiksuoja atitinkamą neblaivumo laipsnį, pakartotinai kreipiasi į teismą su prašymu dėl bausmės turinio pakeitimo, prašo teismo įpareigoti asmenį užsikoduoti nuo alkoholizmo. Reti atvejai, kai nuteistasis sutinka gydytis nuo bent vienos iš išvardintų ligų, o priežastys būna labai įvairios: paprastas nenoras gydytis nuo priklausomybių, kita liga, kuri neleidžia gydytis pavyzdžiui nuo alkoholizmo, nes gydosį prostatą ir vartoja kitus vaistus, kurie tarpusavyje nedera.<sup>43</sup> Šis įpareigojimas negali būti skiriamas priverstinai, kadangi bet kokių atveju yra būtinas nusteistojo sutikimas. Jeigu mūsų įstatymai reglamentuotų priverstinį gydymąsi nuo bent vienos ligos iš išvardintų, tai pažeistų žmogaus pagrindines teises ir laisves, įtvirtintas ne

---

<sup>41</sup> Panevėžio miesto apylinkės teismo 2014 m. gegužės 8 d. baudžiamojoje byloje Nr. T-184-768/2014.

<sup>42</sup> Marijampolės rajono apylinkės teismo 2014 m. liepos 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-507-610/2014.

<sup>43</sup> Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-12-537/2015.



tik mūsų Konstitucijoje<sup>44</sup>, bet ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.<sup>45</sup>

*Įpareigojimas neatlygintinai išdirbti iki 200 valandų per teismo nustatytą, bet ne ilgesnį kaip laisvės apribojimo laiką sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, kurios rūpinasi neįgaliaisiais, nusenusiai ar kitais pagalbos reikalingais žmonėmis.* Teismas nurodo tikslų valandų skaičių, kiek nuteistasis turi išdirbti, o atitinkama probacijos tarnyba parenka konkretų darbą bei įstaigą. Vadovaujantis Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašu<sup>46</sup>, nuteistajam pateikiamas neatlygintinų darbų atlikimo vietų sąrašas, jis gali pasirinkti įstaigą, kurioje galėtų išdirbti nustatytą kiekį valandų. Taip pat yra numatyta galimybė pačiam nuteistajam išsirinkti kitą, sąraše nenurodytą įstaigą, tačiau prieš tai turi pateikti tos įstaigos vadovybės sutikimą. Tuo atveju, kai nuteistasis nepasirenka jokios įstaigos, visais atvejais išdirbimo vietą parenka probacijos tarnybos darbuotojai, prieš tai suderinę su atitinkamos įstaigos administracija. Ne vėliau kaip kitą darbo dieną po įstaigos pasirinkimo, ši įstaiga yra informuojama apie bausmės laiko atlikimą pridėdant darbo laiko apskaitos žiniaraštį, kuriame nurodoma: nuteistojo vardas ir pavardė, gimimo metai, atliekamų darbų data, objektas, trumpas darbų aprašymas, darbų trukmė valandomis, atsakingo darbuotojo vardas ir pavardė, parašas ir pastabos.<sup>47</sup> Manytina, kad sergančių žmonių priežiūra ir pats faktas darbo be užmokesčio galėtų pataisyti nuteistąjį, pagerinti jo moralinį vidų, požiūrį į silpnesnius, pagalbos stokojančius asmenis. Šio darbo autorės nuomone, įstaigų, kuriose nuteistasis galėtų neatlygintinai dirbti, parinkimas turėtų būti labai kruopštus ir atsargus, nes tokie pažeidžiami asmenys kaip garbaus amžiaus žmonės, pagalbos reikalaujantys, nusipelno tinkamo elgesio, atidumo ir geros priežiūros, o neatsakingas šio darbo atlikimas galėtų tik pabloginti tokių asmenų padėtį. Kita vertus, toks darbas galėtų pagerinti nuteistojo elgesį ir požiūrį į tokius asmenis, tačiau kaskart skiriant šį įpareigojimą būtina atsižvelgti į nuteistojo asmenybę, jo vidines savybes, ką taipogi nurodo Baudžiamojo kodekso 52 straipsnio 2 dalis. Šis įpareigojimas yra panašus į viešųjų darbų bausmę, tačiau yra tam tikrų skirtumų: viešieji darbai yra atskira bausmė, skiriama tik tuo atveju, jeigu nuteistasis sutinka, jos apimtis yra platesnė negu įpareigojimo dirbti neatlygintinus darbus, taip pat didesnis valandų skaičius.

<sup>44</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33–1014.

<sup>45</sup> Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40–987 [Žiūrėta 2016–03–02] Prieiga per internetą: <<http://manoteises.lt/wp-content/uploads/2014/03/Europos-%C5%BEmogaus-teisi%C5%B3-ir-pagrindini%C5%B3-laisvi%C5%B3-apsaugos-konvencija.pdf>>

<sup>46</sup> Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2012 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. 1R–193/1V–536 pavirtintos „*Probacijos tarnybų ir policijos bendradarbiavimo vykdant laisvės apribojimo bausmę taisyklės*“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 88–4632.

<sup>47</sup> *Ibid.*

*Draudimas lankytis tam tikrose vietose* skiriamas teismo nuožiūra, kai teismas mano, kad tam tikros vietos gali paskatinti asmenį nusikalsti, nurodo konkrečią vietą ar vietas, kur asmeniui draudžiama lankytis. Dažnai tai būna azartinių lošimų namai, kavinės, barai, naktiniai klubai, krepšinio ar futbolo rungtynės, tai gali būti sporto klubai, koncertai, netgi konkreti parduotuvė. Vieta, kurioje draudžiama lankytis turi būti parenkama ne atsitiktiniu būdu, o atsižvelgiant į išnagrinėtas byloje aplinkybes, turi būti nustatytas tam tikras ryšys, pavyzdžiui, asmuo lankosi naktiniuose klubuose ir kiekvieną kartą sukelia konfliktinę situaciją bei tuo pažeidžia įstatymus, todėl teismas, turintis tikslą užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, paskiria draudimą lankytis naktiniuose klubuose. Pavyzdžiui, yra bylų, kur teismas uždraudžia nuteistiesiems lankytis Romų bendrijoje, adresu Dariaus ir Girėno g. 185 Vilniuje, kadangi asmuo kaskart apsilankęs šioje vietoje linksta link naujų nusikalstamų veikų – narkotikų platinimu ir prekyba, bendravimu su pavojingais asmenimis, kurie sąlygoja stiprų polinkį nusikalsti ir kiti panašūs atvejai. Teismas uždraudžia lankytis tam tikrose vietose, kai mato, kad žmogus gali ir vėl nusikalsti, vykdo prevencinę funkciją tuo užkirsdamas kelią naujoms nusikalstamoms veikoms. Patikrinti ar nuteistasis tinkamai laikosi draudimo nesilankyti teismo nustatytose vietose galima elektroninės stebėjimo apyrankės pagalba arba paprastu patikrinimu, kurį atlieka teritorinių policijos įstaigų pareigūnai.

*Draudimas bendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis* skiriamas nustatant konkretų asmenį ar asmenų grupes, su kuriais nuteistajam draudžiama bendrauti. Dažniausiai tai būna draudimas bendrauti su nukentėjusiuoju arba su žmonėmis, kurie gali daryti blogą įtaką nuteistajam. Tai gali būti narkotines medžiagas vartojantys asmenys, alkoholizmu sergantys, toksinėmis medžiagomis piktnaudžiaujantys arba teisti asmenys. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendžiu Ž. B. pripažintas kaltu, padaręs nusikalstamą veiką numatytą Baudžiamojo kodekso 138 straipsnio dalyje ir nuteistas laisvės apribojimo bausme 1 metams, uždraudžiant bendrauti su nukentėjusiąja E.S.<sup>48</sup> Dažnai šis draudimas skiriamas kartu su draudimu nesiartinti prie tam tikrų asmenų ar jų grupių, kad išvengti bendravimo su jais bei apskritai neturėti jokio kontakto su tais asmenimis.

*Draudimas turėti, naudoti, įgyti, saugoti pačiam ar perduoti saugoti kitiems asmenims tam tikrus daiktus.* Tai gali būti bet kokie kilnojamieji daiktai, kurie teismo nuomone galėtų daryti neigiamą įtaką nuteistajam, arba paskatinti jį daryti naujas nusikalstamas veikas, pavyzdžiui draudimas turėti, naudoti, įgyti ir saugoti šaunamąjį ginklą, nors asmuo yra gavęs leidimą turėti ginklą savigynai. Draudimas disponuoti

---

<sup>48</sup> Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1–155–576/2010.

konkrečiais (atitinkamais) daiktais turi būti susijęs su byla ir konkrečiomis bylos aplinkybėmis, pavyzdžiui, negalima uždrausti asmeniui laikyti kovinį šunį, nors tai visiškai nesusiję su jo padaryta veika, jei jis padarė nusikalstamą veiką, susijusią su narkotinių medžiagų disponavimu. Šis draudimas dažniausiai skiriamas tada, kai tam tikras daiktas gali daryti neigiamą įtaką asmeniui arba paskatinti asmens neteisėtą elgesį, kaip pavyzdžiui mobiliojo telefono, motociklo, šuns turėjimas.<sup>49</sup>

Pabrėžtina, kad išvardinti draudimai ir įpareigojimai nesudaro pilnavertiško baigtinio sąrašo apribojimų, kuriuos gali paskirti teismas. Jam yra numatyta galimybė taikyti ir kitus apribojimus, kas laikoma naujove baudžiamojoje teisėje, kai galima taikyti kitas alternatyvas, atsižvelgiant ne tik į nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, kaltės formą ir rūšį, padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus, nusikalstamos veikos stadiją ir kitus Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 2 dalyje išvardintus bausmės skyrimo pagrindus.<sup>50</sup> Praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai be kitų įstatyme jau numatytų apribojimų teismas skiria papildomai ir kitus, įstatyme nenumatytus apribojimus, kadangi tai yra įstatymo leidėjo teismui suteikta diskrecija, pavyzdžiui, gyvenamojoje patalpoje laikytis viešosios rimties reikalavimų (netriukšmauti, neklausyti garsiai muzikos, nešvilpti patalpose, netrukdyti kitiems)<sup>51</sup>. Kiti apribojimai gali būti: draudimas išvykti į kelionę, įpareigojimas pakeisti gyvenamąją vietą, įpareigojimas rūpintis senais šeimos nariais.<sup>52</sup> Kiti autoriai nurodo, kad teismas gali įpareigoti gyventi tam tikrame kaime pas ūkininkus, rūpintis nukentėjusiojo ūkiu, kol šis negali to padaryti, uždrausti vartoti alkoholinius gėrimus, įskaitant ir naminės gamybos etilo alkoholį.<sup>53</sup>

Įstatymų leidėjas nenumato maksimalaus ar minimalaus apribojimų skaičiaus. Svarbiausia, kad jie būtų suderinti tarpusavyje. Dažniausiai teismas skiria kelis įpareigojimus arba draudimus, tiek numatytus įstatyme, tiek nenumatytus, parinkęs jas savo nuožiūra. Reti atvejai, kai teismas paskiria tik vieną apribojimą, dažniausiai tai būna du ar trys apribojimai, pavyzdžiui, įpareigojimas būti namuose nuo 23 valandos iki 6 valandos, jei tai nesusiję su mokslais ar darbu bei per keturis mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą ir tęsti mokslą.<sup>54</sup> Teismo nustatyti įpareigojimai reikalauja aiškumo ir konkretumo tam, kad bausmę

<sup>49</sup> DRAKŠIENĖ A. *Laisvės apribojimo bausmės taikymas nepilnamečiams*. Vilnius: Teisė, 2006, p. 48.

<sup>50</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.

<sup>51</sup> Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1–75–816/2010.

<sup>52</sup> DRAKŠIENĖ A. *Laisvės apribojimo bausmės taikymas nepilnamečiams*. Vilnius: Teisė, 2006, p. 50.

<sup>53</sup> ABRAMAVIČIUS A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Pirma knyga. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 290.

<sup>54</sup> *Iš*: Kauno apylinkės teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T–628–966/2015. [Žiūrėta 2016–03–03]. Prieiga per internetą: <<http://eteismai.lt/byla/33691102099102/T-628-966/2015?word=%C4%AFpareigojimo%20b%C5%ABti%20namuose>>.

vykdanti institucija (probacijos tarnyba) galėtų tinkamai atlikti savo darbą, bendradarbiaujant su policijos įstaigomis.

## 2. Laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarka ir sąlygos

### 2.1. Teisės aktų, reglamentuojančių laisvės apribojimo bausmės vykdymą istorinė raida

Anksčiau galiojusioje Bausmių vykdymo kodekso redakcijoje, laisvės apribojimo bausmę vykdančiomis institucijomis buvo pataisos inspekcijos bei policija (iki 2012 m.). Pataisos inspekcijų Lietuvoje buvo penkios: Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus pataisos inspekcijos. Nuo 2012 m. liepos 1 d. šios inspekcijos pakeistos į probacijas tarnybas, remiantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu.<sup>55</sup> Faktiškai pasikeitė tik institucijų pavadinimai (anksčiau – pataisos inspekcija, dabar – probacijos tarnyba), o policijos kaip įstaigos dalyvavimas laisvės apribojimo bausmės vykdyme išliko nekintamas. Nuo šiol probacija yra suprantama ne tik kaip bausmės vykdymo atidėjimas, lygtinis atleidimas nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų, bet ir kitų alternatyvių laisvės atėmimui bausmių vykdymas.<sup>56</sup> Probacijos tarnybų uždavinys yra vykdyti probaciją, viešųjų darbų ir laisvės apribojimo bausmes, auklėjamojo poveikio priemonių vykdymas (išskyrus atidavimą į specialią auklėjimo įstaigą) bei baudžiamojo poveikio priemonių vykdymas (išskyrus turto konfiskavimą, išplėstinį turto konfiskavimą ir įmoką į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą).<sup>57</sup> Svarbiausi pakeitimai, susiję su laisvės apribojimo bausme per paskutiniuosius metus yra keli pakeisti Bausmių vykdymo kodekso straipsniai ar kaikurios jų dalys.

*Bausmių vykdymo kodekso 46 straipsnio pakeitimas.* Pripažinta netekusi galios 46 straipsnio 3 dalis<sup>58</sup>, kurioje buvo numatyta, kad nuteistasis, kuriam yra paskirtas laisvės apribojimas, privalo atvykti į probacijos tarnybą, kai yra šaukiamas, bei šio nurodymo nevykdymo atitinkama sankcija: įspėjimas arba griežtas papeikimas. Manytina, kad šių nuobaudų taikymas nebuvo efektyvus tinkamam bausmės vykdymui skatinti, kadangi į įspėjimus nebuvo reaguojama, griežti papeikimai neturėjo naudos, todėl efektyviausia po

<sup>55</sup> Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. 1R-134 „Dėl Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apygardų probacijos tarnybų nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 55–2728.

<sup>56</sup> SAKALAUSKAS G. *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 51.

<sup>57</sup> Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. 1R-134 „Dėl Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apygardų tarnybų nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 55–2728.

<sup>58</sup> Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 11069.

nusižengimo pakeisti laisvės apribojimo bausmę į kitą griežtesnę baudžiamajame įstatyme numatytą bausmę izoliuojant nusikaltėlį nuo visuomenės – areštą, ką numato Baudžiamojo kodekso 48 straipsnio 10 dalis.<sup>59</sup>

*Bausmių vykdymo kodekso 47 straipsnio pakeitimas.* Buvo pakeista 47 straipsnio 4 dalis, o būtent jos išdėstymas, kuriame atsisakyta administracinės nuobaudos - arešto įskaičiavimo į laisvės apribojimo bausmės atlikimo laiką.<sup>60</sup> Nuo šiol arešto laikas nėra įskaičiuojamas į šios bausmės atlikimo laiką.

*Bausmių vykdymo kodekso 48 straipsnio pakeitimas.* Šio straipsnio 1 dalis nuosekliai išdėsto laisvės apribojimo bausmę vykdančios institucijos kompetenciją. Atitinkamai atsisakyta tokios funkcijos kaip nuteistųjų (kuriems paskirtas laisvės apribojimas) personalinės įskaitos tvarkymas bei paskatinimo ir nuobaudų skyrimas nuteistiesiems.

Viena iš didesnių įvestų naujovių: elektroninės stebėjimo priemonės, atsiradusios nuo 2012 m. Ši paskirtų draudimų laikymosi ir įsipareigojimų vykdymo stebėjimo priemonė gali būti kontroliuojama elektroninėmis stebėjimo priemonėmis tuo atveju, jei taip nutaria laisvės apribojimo bausmę vykdančios institucijos direktorius savo nutarime arba Kalėjimo departamento prie Lietuvos Respublikos ministerijos direktorius. 2 dalis visiškai pakeista: atsisakyta galimybės nuteistajam sumokėti įmoką į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą, jei jis dėl objektyvių priežasčių negali įvykdyti nustatytų įsipareigojimų. Naujausioje redakcijoje 2 dalis numato laisvės apribojimo bausmę vykdančių institucijų teisę lankytis nuteistojo gyvenamojoje vietoje ir tikrinti nustatytų draudimų laikymąsi, įpareigojimų vykdymą, taip pat padeda spręsti nuteistiesiems jų socialines bei asmenines problemas.<sup>61</sup> Vyrauja pozicija, kad tai yra teigiamas šio straipsnio pakeitimas, nes lankymasis nuteistojo namuose yra patikimas ir efektyvus patikrinimas, kaip nuteistasis vykdo laisvės apribojimo bausmę, šią svarbią funkciją atlieka teritorinio policijos komisariato pareigūnas.

*Bausmių vykdymo kodekso 49 straipsnio pakeitimas.* Panaikintas visas 49 straipsnis, numatantis paskatinimo priemonių bei nuobaudų skyrimą nuteistiesiems laisvės apribojimo bausme. Labiausiai laisvės apribojimo bausmės vykdymo institutas keitėsi 2015 metais, nors šio darbo autorės nuomone, šios bausmės vykdymas tapo dar labiau susiaurintas, nes panaikinti svarbūs straipsniai ir (arba) jų dalys.

<sup>59</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.

<sup>60</sup> 2015 m. birželio 23d. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 11069.

<sup>61</sup> Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73–3084.

## 2.2. Laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarka

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas reglamentuoja laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarką ir sąlygas. Teismas, skirdamas laisvės apribojimo bausmę asmeniui ir konkrečiai nustatant šios bausmės vykdymo tvarką, privalo laikytis teisėtumo, teisingumo, asmenų lygybės prieš įstatymą, bausmės individualizavimo principų.

Teismas, po nuosprendžio paskelbimo, tuoj pat paaiškina nuteistajam bausmės vykdymo tvarką ir sąlygas, jo teises ir pareigas. Kai teismas paskiria laisvės apribojimo bausmę, įsiteisėjusio nuosprendžio nuorašas išsiunčiamas į atitinkamą probacijos tarnybą, nes pagal Bausmių vykdymo kodekso 19 straipsnio 1 dalį, būtent ji yra šią bausmę vykdanči institucija. Nuosprendis pradedamas vykdyti tą pačią dieną, kai probacijos tarnyba gauna įsiteisėjusio nuosprendžio nuorašą. Kadangi Lietuvoje yra ne viena probacijos tarnyba, kaip yra rašoma šiame darbe, atitinkama tarnyba parenkama pagal nuteistojo gyvenamąją vietą, ją parenka teismas prieš išsiųsdamas įsiteisėjusio nuosprendžio kopiją. Tarnyba, gavusi teismo nuosprendžio nuorašą, registruoja jį dokumentų registre (žurnale) arba tinkamose kompiuterinėse dokumentų registravimo sistemose. Per tris darbo dienas nuo nuosprendžio nuorašo gavimo dienos probacijos tarnyba išsiunčia į atitinkamą policijos įstaigą pranešimą apie asmenis nuteistus laisvės apribojimo bausme ir įrašytus į probacijos tarnybų duomenų registrą.<sup>62</sup> Asmenų, esančių probacijos tarnybų įskaitoje skaičius Kalėjimų departamento ataskaitose<sup>63</sup> nuo 2013 metų turi tendenciją mažėti: 2013 metais šių asmenų skaičius buvo 8958, iš jų nuteisti laisvės apribojimo bausme 3379 asmenys, kas sudaro didžiausią dalį tarp kitų bausmių (kurias vykdo probacijos tarnybos), 37,7 procento. Tai yra gan didelis skaičius, kadangi probacijos tarnyba prižiūri ne tik tuos asmenis, kuriems paskirtas laisvės apribojimas, bet ir tuos asmenis, kuriems paskirta viešųjų darbų bausmė, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonės, taip pat tie, kuriems atidėtas bausmės vykdymas pagal Baudžiamojo kodekso 75 ir 92 straipsnį, bei asmenys, kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų. 2014 metais bendras asmenų, esančių probacijos tarnybų priežiūroje skaičius buvo mažesnis – 8611, iš jų laisvės apribojimo bausme nuteisti asmenys sudarė 37,5 procento (3232 asmenys), o 2015 metais 34,4 procento (2939 asmenys). Kaip matome, ši bausmė vis dažniau taikoma praktikoje, tačiau jos skaičius žvelgiant į ataskaitas yra mažėjantis,

<sup>62</sup> Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2012 m. liepos 18 d. patvirtintos *Probacijos tarnybų ir policijos bendradarbiavimo vykdant laisvės apribojimo bausmę taisyklės*. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 88–4632.

<sup>63</sup> Asmenų, esančių probacijos tarnybų priežiūroje, skaičiaus ataskaita. [Žiūrėta 2016–03–01] Prieiga per internetą:

<<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

kadangi nusikalstamumo lygis paskutiniaisiais metais turi tendenciją mažėti, o atsižvelgiant į proporcijas, sulyg kiekvienais metais ši bausmė neabejotinai populiarėja, nes didėja nuteistųjų šia bausme skaičius, ką aiškiai nurodo Lietuvos Statistikos departamentas remdamasis Nacionalinės teismų administracijos duomenimis.<sup>64</sup>

Probacijos tarnyba, gavusi nuosprendžio nuorašą, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas išsikviečia nuteistąjį į savo įstaigą – išsiunčia registruotą laišką su šaukimu pagal nuteistojo gyvenamąją vietą. Gavęs laišką, nuteistasis turi atvykti į probacijos tarnybą su asmens tapatybės dokumentu. Jeigu jis to neįvykdo, jam gali būti pritaikytos tam tikros sankcijos, nebent tam yra svarbi ir pateisinama priežastis, dėl kurios nuteistasis laiku negali atvykti. Svarbiomis priežastimis, dėl kurių nuteistasis neatvyksta į probacijos tarnybą laikytinos nuteistojo ar jo išlaikytinių, kuriems būtinas slaugymas, liga, komandiruotė, šaukimo negavimas arba pavėluotas gavimas ir kiti ypatingi atvejai.<sup>65</sup> Atvykus asmeniui, jis pasirašytinai supažindinamas su paskirtos bausmės vykdymo tvarka.<sup>66</sup> Jam pakartotinai išaiškinama paskirtų draudimų ir įpareigojimų vykdymo tvarka bei sąlygos, atsiskaitymo tvarka, nuteistajam paaiškinamos jo teisės ir pareigos.<sup>67</sup> Toks teisės ir pareigų išaiškinimas atitinka tarptautinių teisės aktų reikalavimus, o būtent Tokijo taisyklių 12.3 punkto nuostatą, kad teisės pažeidėjui privalomai raštu ir žodžiu išaiškinamos bausmės, kuri nesusijusi su laisvės atėmimu atlikimo sąlygos bei nuteistojo teisės ir pareigos.<sup>68</sup> Be to, paaiškinamos pasekmės už vengimą atlikti bausmę ir už paskirtų draudimų nesilaikymą, naujų teisės pažeidimų padarymą. Bausmę prižiūrintysis asmuo (probacijos tarnybos darbuotojas) užpildo nuteistojo duomenis „*Bausmės, auklėjamojo ar baudžiamojo poveikio priemonės vykdymo priežiūros plane*“.<sup>69</sup> Surašoma tiksliai sudarymo data, asmens duomenys: vardas, pavardė, asmens kodas arba gimimo data, adresas, kontaktiniai duomenys (telefonas, elektroninis paštas ir kt.), išsilavinimas,

---

<sup>64</sup> Lietuvos Statistikos departamentas: *Asmenų, nuteistų laisvės apribojimo bausme skaičius*. [Žiūrėta 2016-03-16]. Prieiga per internetą:

<<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=5329ed2e-73ff-4b91-b4d2-009aea781184>>.

<sup>65</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I–V dalys (1–183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 132.

<sup>66</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas dėl Teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1R–175 „Dėl probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.

<sup>67</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I–V dalys (1–183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 131–132.

<sup>68</sup> *Jungtinių Tautų standartinės minimalios taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu*. (Tokijo taisyklės, 45/110, priimtose 1990–12–14).

<sup>69</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas „Dėl Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. 2 PRIEDAS. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.



užimtumas. Plane įrašoma probacijos tarnybos darbuotojo, kuris vykdys nuteistojo priežiūrą vardas ir pavardė, priežiūros pradžios data.

Visą bausmės vykdymo laikotarpį nuteistasis geranoriškai bendradarbiauja su probacijos tarnyba ir tam tikrais atvejais su policijos pareigūnais (atvykimo į namus atvejais, kai tikrinama, ar asmuo nustatytu laiku yra namuose). Atsižvelgiant į naujus Bausmių vykdymo kodekso pakeitimus, nebeliko paskatinimų ir nuobaudų nuteistajam, jeigu jis pavyzdinčiai vykdo bausmę, jam nesuteikiami jokie paskatinimai, pavyzdžiui, padėka, anksčiau paskirtos nuobaudos panaikinimas. Tačiau probacijos tarnyba, remdamasi savo vidaus tvarkos taisyklėmis, gali paskirti nuobaudą nuteistajam, kuris vengia atlikti laisvės apribojimo bausmę.<sup>70</sup> Tokiu atveju, probacijos tarnyba ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo vengimo fakto nustatymo teikia prašymą teismui, kad šis pakeistų laisvės apribojimo bausmę į areštą. Dažniausiai, jeigu pateikiami aiškūs faktai, kad nuteistasis vengia atlikti bausmę, pavyzdžiui, neužsiregistruoja darbo biržoje, kelis kartus patikrintas nustatytu laiku nebūna namuose, teismas pakeičia šią bausmę į areštą. Jeigu nuteistasis dėl objektyvių priežasčių negali įvykdyti vieno ar kelių teismo nustatytų įpareigojimų, teismas gali atleisti nuteistąjį nuo bausmės, tačiau nuteistasis turi pateikti teikimą teismui ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo šių priežasčių nustatymo.<sup>71</sup> Teikime nuteistasis nurodo duomenis, kad jis supažindintas su paskirtos bausmės vykdymo tvarka bei išvardinamos priežastys, dėl kurių nuteistasis negali įvykdyti nustatytų įpareigojimų. Tokiu atveju siūloma atleisti nuo paskirtos laisvės apribojimo bausmės ir paskirti vieną iš baudžiamojo poveikio priemonių: uždraudimą naudotis specialia teise, viešųjų tiesių atėmimas, teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas, turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nemokami darbai, įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą arba turto konfiskavimas.<sup>72</sup>

Baudžiamojo proceso kodeksas<sup>73</sup> numato galimybę atidėti laisvės apribojimo bausmės vykdymą esant svarbioms priežastims, kuriomis laikomos nuteistojo sunki liga iki kol pasveiks, nuteistosios moters nėštumas, bet ne ilgiau vienerių metų, jeigu nuteistoji augina mažamečius vaikus (ir jeigu jai neapribota tėvų valdžia) iki kol jaunesniajam sueis treji metai. Taip pat galima atidėti paskirtos bausmės vykdymą iki 3 mėnesių, jeigu šeimos narys serga sunkia liga, paskyrus bausmę gali pasunkėti šeimos finansinė padėtis kai tik vienas šeimos narys dirba ir kitos panašios situacijos, kurias

<sup>70</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas dėl Teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1R-175 „Dėl probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.

<sup>71</sup> *Ibid.*

<sup>72</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.

<sup>73</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37–1341.

teismas gali pripažinti labai svarbiomis. Manytina, kad toks reglamentavimas yra gan lankstus, kadangi nenurodo baigtinio sąrašo atvejų, kai galima atidėti bausmės vykdymą, tai paliekama teismo diksrecijai. Teismas laisvės apribojimo bausmę gali pakeisti kita bausme arba atleisti nuteistąjį nuo šios bausmės atlikimo ir jam paskirti baudžiamojo poveikio priemonę Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48 straipsnyje numatytais atvejais. Pasitaiko atvejų, kai nuteistieji naudojami tokiu lanksčiu šios bausmės reglamentavimu, todėl nepagrįstai išvengiama bausmės vykdymo ir bausmės paskirtis praranda savo esmę.

Laisvės apribojimo bausmės vykdymo pabaiga paprastai laikoma teismo nustatyto bausmės atlikimo termino suėjimas. Terminas visada nustatomas iki konkrečios kalendorinės dienos, o visas bausmės atlikimo laikas skaičiuojamas metais, mėnesiais ir dienomis. Suėjus terminui, nuteistasis laikomas atlikusiu bausmę ir yra išbraukiamas iš probacijos tarnybų įskaitos, tačiau asmens byla saugoma probacijos tarnybų archyvuose. Policija padeda probacijos tarnybai vykdyti laisvės apribojimo bausmę, kontroliuoja nuteistajam paskirtų draudimų ir įpareigojimų vykdymą. Policijos įstaiga parenkama pagal nuteistojo gyvenamąją vietą – teritorinį policijos komisariatą.<sup>74</sup>

Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai (Baudžiamasis kodeksas, Baudžiamojo proceso kodeksas ir Bausmių vykdymo kodeksas) nors ir aiškiai reglamentuoja laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarką, tačiau per siaurai. Detalesnis reglamentavimas yra numatytas valstybinių institucijų nuostatose, kituose poįstatyminiuose teisės aktuose. Pavyzdžiui, tokios šalys kaip Lenkijos Respublika ar Rusijos Federacija, kurios aptariamos šiame darbe užsienio šalių skyriuje, labai plačiai, detaliam ir aiškiam reglamentuoja šią bausmę: tiek Rusijos baudžiamajame ir bausmių vykdymo kodekse, tiek Lenkijos įstatymuose laisvės apribojimo bausmės vykdymui skiriama gan daug dėmesio, daug straipsnių, kurie detaliam aprašyti ir aiškūs, todėl asmeniui negali kilti papildomų klausimų. Žinoma, kiekviena valstybė skirtingai reglamentuoja įstatyminių nuostatų struktūrizavimą ir teisinį paaiškinimą, tačiau šio darbo autorės nuomone, Lietuvos įstatymų leidžiamoji valdžia turėtų plačiau reglamentuoti baudžiamuosius įstatymus, pateikiant konkrečias nuorodas į detalesnį atitinkamos bausmės reglamentavimą. Mokslininkas G. Sakalauskas savo paskaitose nurodo, kad laisvės apribojimo bausmės vykdymas yra išimtinė valstybės įstaigų kompetencija, kadangi visuomenei neleidžiama dalyvauti šios bausmės vykdyme, kaip pavyzdžiui Lenkijoje, kur netgi artimas šeimos narys (kaip laiduotojas), viešosios visuomeninės

---

<sup>74</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas dėl Teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1R-175 „Dėl probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.

organizacijos ir kiti juridiniai asmenys gali dalyvauti nuteistojo priežiūroje, kas galbūt būtų efektyviau nuteistojo resocializacijos procesui, o taipogi neapkrautų probacijos tarnybų pareigūnų darbo krūvio, kuris šiuo metu yra gan didelis.<sup>75</sup> Todėl darytina išvada, kad laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarka Lietuvoje turėtų būti tobulinama, įtraukiant į šios bausmės vykdymą ir kitus asmenis, kitas nevyriausybinės organizacijas bei institucijas, o svarbiausia - nustatyti platesnį ir išsamesnį šios bausmės vykdymo reglamentavimą, pateikiant konkrečias nuorodas į atitinkamus teisės aktus, plačiau reglamentuojančius šios bausmės vykdymą.

### 2.3. Laisvės apribojimo bausmės vykdymo sąlygos

Bausmių vykdymo kodekso 47 straipsnyje yra numatytos sąlygos vykdant laisvės apribojimo bausmę. Visą bausmės atlikimo laikotarpį nuteistasis privalo laikytis teismo nustatytų draudimų ir vykdyti paskirtus įpareigojimus, apie tai nustatytu periodiškumu informuojant probacijos tarnybą apie bausmės eigą, kitaip tariant, nuteistasis turi atsiskaityti už apribojimų vykdymą. Bausmės vykdymo eigą prižiūri ne tik atitinkamos probacijos tarnybos, bet ir policijos pareigūnai, kurie periodiškai apsilanko nuteistojo gyvenamojoje vietoje ir tikrina kaip nuteistasis laikosi jam nustatytų apribojimų, ar nepažeidžia nustatytos bausmės vykdymo tvarkos.

Viena iš svarbiausių sąlygų, kurios nuteistasis privalo paisyti visada (atliekant laisvės apribojimo bausmę), tai nekeisti gyvenamosios vietos be bausmę vykdančios institucijos žinios. Būtinai privalomas yra pranešimas probacijos tarnybai apie gyvenamosios vietos pasikeitimą, nepaisant kokio teismo įpareigojimai bei draudimai jam yra nustatyti. Pagal Civilinį kodeksą<sup>76</sup>, asmens gyvenamąją vietą laikoma vieta, kurioje fizinis asmuo (nuteistasis) faktiškai dažniausiai gyvena. Vertinant, ar asmuo faktiškai gyvena nurodytoje vietoje, vertinama gyvenimo trukmė toje vietoje, atsižvelgiama į tęstinumą, gyventojų registro centro duomenis bei paties asmens viešus pareiškimus apie savo gyvenamąją vietą.<sup>77</sup> Duomenys, nurodyti viešame gyventojų registro centre ne visada atitinka tikrovę, kadangi dažnai pasitaiko atvejų, kai asmuo ilgą laiką gyvena kitoje vietoje, negu nurodyta registre, nes asmuo neišsiregistruoja iš ankstesnės

<sup>75</sup> Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos: *2015 m. veiklos ataskaita*. [Žiūrėta 2016-03-05] Prieiga per internetą: [http://e://C:/Users/Asus/Downloads/kd\\_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf](http://e://C:/Users/Asus/Downloads/kd_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf).

<sup>76</sup> Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

<sup>77</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I-V dalys (1-183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 135.

gyvenamosios vietos, todėl būtina kaip įmanoma tiksliau apklausti nuteistą apie jo gyvenamąją vietą, nustatyti, ar jis tikrai nuolat faktiškai toje vietoje gyvena. Nuteistasis, ne vėliau kaip prieš septynias dienas, privalo pranešti kur tiksliai persikraustys, nurodo teisingą būsimos gyvenamosios vietos adresą. Šis pranešimas gali būti pateikiamas raštu arba žodžiu. Tai nereiškia, kad probacijos tarnyba gali uždrausti nuteistajam keisti gyvenamąją vietą, tai reikalinga tinkamai baudmės atlikimo priežiūrai vykdyti, pavyzdžiui, nuteistasis persikrausto iš Vilniaus į Kauną, todėl logiška, kad nuteistojo kontrolę bei priežiūrą perims Kauno probacijos tarnyba. Todėl pasirinktas gan protingas laiko tarpas, o būtent septynios dienos tam, kad baudmę vykdanči institucija galėtų paruošti dokumentus (teismo nuosprendžio nuorašą ir asmens priežiūros planą) ir išsiųsti juos kitai baudmę vykdančiai institucijai, šiuo atveju – Kauno probacijos tarnybai. Lietuvoje gan paviršutiniškai žiūrima į nuteistojo gyvenamosios vietos pakeitimą, nes nuteistasis gali tai padaryti bet kuriuo metu be jokių apribojimų, tiesiog įspėjant baudmę vykdančią instituciją, ko pavyzdžiui nėra Rusijoje, kur nuteistajam suteikiama galimybė pakeisti gyvenamąją vietą tik esant labai svarbioms priežastims, kurios yra aptartos šiame darbe. Galbūt tokį reguliavimą sąlygoja tai, kad Rusija yra labai didelė valstybė, padalinta į tam tikras municipalinio darinio teritorijas, pagal kurias ir vykdoma nuteistojo kontrolė atliekant laisvės apribojimo baudmę.

Visą laisvės apribojimo baudmės atlikimo laiką nuteistasis privalo atsiskaityti probacijos tarnybai apie teismo nustatytą draudimų ir paskirtų įpareigojimų vykdymą. Atsiskaitymo periodiškumą nustato probacijos tarnyba, kai nuteistasis pirmą kartą atvyksta į šią instituciją.<sup>78</sup> Tai gali būti atsiskaitymas kartą į mėnesį arba dar rečiau.

Kai teismas nuteistajam paskiria įpareigojimą tam tikru laiku būti namuose, šio įpareigojimo tinkamą vykdymą padeda kontroliuoti ne tik policijos pareigūnai, kurie gali bet kuriuo paros metu atvykti į nuteistojo gyvenamąją vietą ir patikrinti ar jis yra namuose, tačiau ir elektroninis monitoringas. Elektroninio monitoringo naudojimą laisvės apribojimo baudmės vykdyme reglamentuoja probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo trečias skyrius.<sup>79</sup> Lietuvoje labai plačiai teisės aktuose reglamentuojamas šis institutas, tačiau praktikoje yra sudėtingiau, kadangi reikalingas nemažas finansavimas šių elektroninių priemonių įsigijimui ir tolimesniam naudojimui. Vilniaus probacijos tarnyboje dirbantys asmenys nurodė, kad nupirktą brokuota šių prietaisų – elektroninių apyrankių partija, todėl dabar yra užsakoma nauja, o

---

<sup>78</sup> *Ibid.*, p. 131–132.

<sup>79</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas „Dėl Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.

tai užtrunka. Lenkijos valstybėje taip pat plačiai reglamentuojamas institutas, tačiau kas liečia praktinę pusę, situacija panaši kaip ir Lietuvoje. Tikėtina, kad sulyg kiekvienais metais šių prietaisų naudojimas taps pagrindine nuteistojo kontrolės priemone, tokiu atveju sumažėtų darbo krūvis ne tik probacijos tarnybų darbuotojams, bet ir policijos pareigūnams, kurių darbas yra patikrinti, ar nuteistasis nustatytu laiku yra namuose ir tokiu būdu tinkamai vykdo paskirtą įpareigojimą. Pastebėtina, kad policijos pareigūnai gali tikrinti ar nuteistasis laikosi įpareigojimo būti namuose bet kuriuo paros metu, tačiau kaip rodo probacijos tarnybų kreipimaisi į teismą su prašymais pakeisti laisvės apribojimo bausmę į areštą, policija humaniškai atsižvelgia į tokią kontrolę ir netikrina nuteistojo 3 ar 4 valandą ryto, o atvyksta dažniausiai 23 val. 30 minučių, kas rodo, kad pareigūnai nesiekia sukelti jokio diskomforto nuteistajam, o tinkamai vykdo nuteistojo kontrolę ir priežiūrą.

Probacijos tarnybų pareigūnai, kai nuteistasis įvykdo teismo paskirtą įpareigojimą, privalo patikrinti įvykdymo faktą. Pavyzdžiui, jeigu teismas paskyrė nuteistajam įpareigojimą atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą ar jos dalį arba tokią žalą pašalinti savo darbu, probacijos tarnybos darbuotojas nustato, ar įpareigojimas įvykdytas, tik gavęs dokumentus, patvirtinančius turtinės žalos ar jos dalies atlyginimą arba tokios žalos pašalinimą darbu.<sup>80</sup> Tai reiškia, kad sumokėjęs nustatyto dydžio turtinę žalą nukentėjusiajam, nuteistasis turi pateikti probacijos tarnybai mokėjimo kvito kopiją kaip įrodymą, kad jis tinkamai įvykdė teismo nustatytą įpareigojimą. Jeigu teismas įpareigoja nuteistąjį pradėti dirbti arba užsiregistruoti darbo biržoje, mokytis, probacijos tarnybos darbuotojas kontroliuoja, kaip vykdomas šis įpareigojimas, gaudamas įpareigojimo vykdymą patvirtinančius dokumentus iš darbdavio, darbo biržos ar mokymosi įstaigos.<sup>81</sup> Jeigu probacijos tarnyba užfiksuoja, kad nuteistasis nevykdo šio įpareigojimo arba aiškiai vengia jį atlikti be svarbių priežasčių bei prieš tai kelis kartus įspėtas nuteistasis nepasitaiso, tarnyba kreipiasi į teismą su prašymu pakeisti laisvės apribojimo bausmę į areštą arba nustatyti kitą apribojimą. Praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai pats nuteistasis nenori, kad probacijos tarnyba būtų informuojama apie jo darbo vietą, kadangi tai sąlygoja neigiamą darbdavio nuomonę apie jį ir greitą atleidimą iš darbo. Pavyzdžiui, nuteistasis A. L. skundu prašė Šiaulių apygardos teismo panaikinti Šiaulių apylinkės teismo nutartį, kurioje teismas įpareigojo asmenį pradėti dirbti arba užsiregistruoti darbo biržoje, kadangi kai nuteistasis susiranda darbą ir pradeda dirbti, o apie tai pagal bendrą tvarką nedelsiant turi būti informuojama probacijos tarnyba, jis praranda tą darbą po

<sup>80</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I–V dalys (1–183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 134.

<sup>81</sup> *Ibid.*

savaitės, todėl vėl susiradęs naują darbą nuteistasis probacijos tarnybai nenori apie jį sakyti, kadangi yra įsitikinęs, kad nedelsiant jį praras.<sup>82</sup> Šiuo atveju teismas tenkino nuteistojo skundą, nes jo nurodytos aplinkybės buvo vertinamos kaip skatintinos nuteistojo pastangos integruotis į visuomenę, užmegzti ir palaikyti teigiamus socialinius ryšius, kurių pagalba yra efektyviau pasiekiamas svarbus bausmės tikslas – paveikti bausmę padariusį asmenį taip, kad jis laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, teismas teikė prioritetą teigiamoms nuteistojo pastangoms susirasti ir išlaikyti darbą, nors galbūt nuteistasis ir ne visuomet laikėsi įpareigojimo registruotis darbo biržoje.<sup>83</sup>

Jeigu teismas įpareigoja nuteistąjį neatlygintinai išdirbti iki 200 valandų atitinkamoje įstaigoje, probacijos tarnybos darbuotojas kontroliuoja, ar asmuo vykdo įpareigojimą, gaudamas dokumentus, patvirtinančius, kad asmuo nevengia įvykdyti paskirtą įpareigojimą.<sup>84</sup> Lygiai taip pat yra tada, kai teismas įpareigoja nuteistąjį gydytis nuo tam tikrų ligų, probacijos tarnyba tikrina kaip vykdomas šis įpareigojimas, kai gauna dokumentus iš atitinkamų įstaigų: sveikatos priežiūros, teikiančių paslaugas asmenims ir kitų įstaigų, kurios gali suteikti informacijos apie gydymosi eigą. Atskirais atvejais probacijos tarnybos pareigūnai gali bendradarbiauti su miestelio ar kaimo seniūnu, kuris galėtų plačiau pakomentuoti nuteistojo elgesį visuomenėje, tas pats galioja darbovietėms ir mokymosi įstaigų vadovams.

Tuo atveju, kai teismas paskiria tokius įpareigojimus bei draudimus, kurie nenumatyti įstatyme, jų vykdymo tvarką ir sąlygas nustato bausmę vykdanči institucija – probacijos tarnyba.<sup>85</sup> Tai gali būti šiame darbe jau aptarti apribojimai: draudimas išvykti į kelionę, įpareigojimas pakeisti gyvenamąją vietą, įpareigojimas rūpintis senais šeimos nariais, nevartoti alkoholinių gėrimų ir kiti panašūs apribojimai, kurių konkrečių vykdymo tvarką ir sąlygas turi nustatyti probacijos tarnyba. Kodekse nurodoma, kad nuteistojo nuomonė, skiriant kitus, įstatyme nenumatytus draudimus bei įpareigojimus yra svarbi, skiriant tokį apribojimą. Tai reiškia, kad teismo diskrecija, kurią jam suteikia įstatymo leidžiamoji valdžia, yra susiaurinama tuo aspektu, kad teismas, kiek tai įmanoma, turi atsižvelgti į nuteistojo nuomonę. Pavyzdžiui, jeigu teismas įpareigoja asmenį nevartoti alkoholinių gėrimų, jis gali pasakyti, kad nesutinka, kadangi tai yra žmogaus teisė spręsti vartoti ar nevartoti, teisingai argumentavus teismas galėtų paskirti kitą įpareigojimą ar draudimą, jeigu nuteistasis tinkamai pasinaudoja teise apskųsti tokią tvarką nuosprendį priėmusiam teismui. Šio teismo sprendimas išlieka galutinis ir

<sup>82</sup> Šiaulių apygardos teismo 2014 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-829-116/2014.

<sup>83</sup> *Ibid.*

<sup>84</sup> BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I–V dalys (1–183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 134.

<sup>85</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.

neskundžiamas. Blogai yra tai, kad probacijos tarnybų teisės aktai nereglamentuoja tokių atvejų, kai teismas paskiria įstatyme nenumatytų draudimų ir įpareigojimų, todėl tai ganėtinai apsunkina probacijos tarnybų darbuotojų darbą.

Nuo 2016 m. balandžio 1 d. įsigaliojo nauja Bausmių vykdymo kodekso 47 straipsnio 4 dalies redakcija, kurioje į laisvės apribojimo bausmės atlikimo laiką neįskaičiuojamas administracinės nuobaudos – arešto laikas.<sup>86</sup> Anksčiau galiojusiam Bausmių vykdymo kodekse, jeigu nuteistajam buvo paskirta kardomoji priemonė (suėmimas) arba administracinė nuobauda (areštas), tai buvo įskaitoma į laisvės apribojimo bausmės atlikimo laiką, o dabar įsigaliojusiam Bausmių vykdymo kodekse įskaitomas tik sulaikymo ir kardomosios priemonės (suėmimo) laikas, taip pat jeigu suėmimas ar areštas buvo pripažinti neteisėtais, arba nuteistasis vėliau buvo išteisintas.

Iš visų esamų alternatyvų laisvės atėmimui, laisvės apribojimo bausmė reikalauja didžiausios intervencijos į nuteistojo gyvenimą: šaukimo gavimas, atvykimas į probacijos tarnybą, tikslus ir teisingas apribojimų vykdymas, nuolatinis bendravimas su bausmę vykdančių institucijų pareigūnais ir kiti niuansai. Didžiausias plusas nuteistajam, kad šią bausmę jis gali vykdyti visuomenėje, be izoliacijos nuo kitų asmenų (nebent teismas skiria įpareigojimą nesiartinti prie tam tikrų asmenų ir nebendrauti su jais). Laikoma, kad nuteistasis gyvendamas visuomenėje greičiau pasitaiso, o vykdydamas teismo paskirtus įpareigojimus ir draudimus, nuolat stebimas pareigūnų, pajaučia tam tikrą spaudimą, tai skatina jį elgtis teigiamai, formuoja jo moralinį vidų.

## **2.4. Institucijos, vykdančios laisvės apribojimo bausmę ir jų funkcijos**

Bausmes vykdančių institucijų sistema Lietuvoje – tai objektyviai esanti bausmių vykdymo vidinė sandara, vienos bausmių vykdymo sistemos padalijimas į susijusias tarpusavyje ir kartu diferencijuotas pavienės institucijos.<sup>87</sup> Remiantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso IV skyriaus nuostatomis, bausmę vykdančios institucijos yra suskirstytos pagal atitinkamos bausmės rūšį. Baudos bei juridinio asmens veiklos apribojimo ar likvidavimo bausmes vykdo antstolis, arešto bausmę vykdo areštinės, laisvės atėmimo bausmes vykdo pataisos įstaigos, o viešųjų darbų bei laisvės apribojimo bausmes vykdo probacijos tarnybos. Šios tarnybos pavaldžios Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos, o laisvės apribojimo

<sup>86</sup> Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 11069.

<sup>87</sup> *Bausmes vykdančių institucijų sistema*. [Žiūrėta 2016-03-01] Prieiga per internetą: <<http://gid.lt/teise/bausmes-vykdanciu-instituciju-sistema>>.

bausmės vykdyme joms padeda Lietuvos policija, neperžengdama įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytos kompetencijos, tarpusavyje šios institucijos bendradarbiauja.

Probacijos tarnybų veikla organizuojama vadovaujantis Kalėjimų departamento direktoriaus tvirtinamu metiniu veiklos planu.<sup>88</sup> Tarnybos veikla reguliuojama tarnybos direktoriaus įsakymais, jai vadovauja direktorius, kurį viešo konkurso būdu Statuto nustatyta tvarka skiria į pareigas ir atleidžia iš pareigų Teisingumo ministras. Probacijos tarnybų tikslai ir funkcijos yra išdėstytos atitinkamos probacijos tarnybos nuostatose.<sup>89</sup> Vienas iš tarnybos tikslų yra laisvės apribojimo bausmės vykdymas.

Kas liečia probacijos tarnybų darbą vykdant laisvės apribojimo bausmę, dirbant su nuteistaisiais vadovujamasi Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso nuostatomis, kurios reglamentuoja laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarką ir sąlygas, taip pat vadovujamasi kitomis nuostatomis.<sup>90</sup> Probacijos tarnybos, vykdančios laisvės apribojimo bausmę, atlieka šias funkcijas:

1. atlieka laisvės apribojimo bausmės vykdymo efektyvumo analizę ir teikia siūlymus Kalėjimų departamentui arba pagal kompetenciją priima sprendimus dėl šios veiklos optimizavimo;
2. teikia informaciją apie laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarką ir sąlygas, šią bausmę atliekančių asmenų teises ir pareigas;
3. parenka nuteistiesiems neatlygintinų darbų atlikimo vietą;
4. kontroliuoja, kaip nuteistieji atlieka laisvės apribojimo bausmę;
5. teikia policijai duomenis, reikalingus nuteistųjų laisvės apribojimo bausme, kurių buvimo vieta nežinoma, paieškai;
6. atlieka nusikalstamos elgesio rizikos vertinimą pagal Kalėjimų departamento aprobuotas nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikas;
7. teisės aktų nustatyta tvarka kaupia ir tvarko nuteistojo asmens ir kitus informacinius duomenis, susijusius su asmens socialinės aplinkos, kriminogeninių veiksnių, taip pat kitų aplinkybių, galinčių padėti teismui individualizuoti laisvės apribojimo bausmės vykdymu;

---

<sup>88</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas nr. 1R-175 „Dėl Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.

<sup>89</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas „Dėl Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apygardų probacijos tarnybų nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 55-2728.

<sup>90</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20. įsakymas nr. 1R-175 „Dėl Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.



8. teikia siūlymus Kalėjų departamentui, taip pat savarankiškai rengia ir įgyvendina Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir kitų paramos fondų finansuojamus projektus bausmių vykdymo ir probacijos srityse.<sup>91</sup>

Probacijos tarnybų kontrolė ties nuteistaisiais laisvės apribojimo bausme pasireiškia ne tik Bausmių vykdymo kodekse nurodytais atvejais (dokumentacijų pildymas ir išsiuntimas, nuteistojo teisių ir pareigų išaiškinimas, bendras nuteistųjų priežiūros reikalavimas), bet ir Probacijos įstatyme nurodytais atvejais. Probacijos tarnybos preigūnas vykdo išsamią nuteistojo kontrolę, tai yra individualus prevencinis darbas su nuteistuoju, jam nustatytų įpareigojimų ir draudimų tinkamo vykdymo tikrinimas, dokumentų ir informacijos, reikalingos nuosprendžio įvykdymui užtikrinti, rinkimas.<sup>92</sup>

Probacijos tarnybų ir policijos bendradarbiavimo vykdant laisvės apribojimo bausmę taisyklės<sup>93</sup> reglamentuoja šių institucijų bendradarbiavimą vykdant laisvės apribojimo bausmę. Probacijos tarnyba, per tris darbo dienas nuo įsiteisėjusio teismo nuosprendžio nuorašo gavimo dienos išsiunčia pranešimą atitinkamai policijos įstaigai apie asmenis, nuteistus laisvės apribojimo bausme ir įrašytus į probacijos tarnybos duomenų registrą.<sup>94</sup> Šiame pranešime nurodomi visi duomenys apie nuteistąjį, jam paskirtų įpareigojimų ir draudimų turinys bei teismo nustatytas bausmės terminas. Tarnyba nuosekliai bendradarbiauja su policija ne tik dėl nuteistųjų registracijos, bet ir teikia informaciją apie išregistruotus asmenis iš probacijos tarnybos duomenų registro, kreipiasi su prašymais dėl nuteistųjų, kurių buvimo vieta nežinoma, paieškos. Teritorinės policijos įstaigos, teisės aktų nustatyta tvarka atlieka dingusių ar pasislėpusių asmenų, kurių buvimo vieta nežinoma, paiešką.<sup>95</sup>

Policijos įstaigų pagrindinė funkcija yra kontroliuoti, kaip nuteistieji laikosi teismo paskirtų draudimų ir įpareigojimų bei pagal probacijos tarnybų prašymus skelbia ir vykdo nuteistųjų paiešką. Jeigu nuteistieji netinkamai vykdo jiems paskirtus apribojimus, taip pat jeigu jie sulaikomi arba jiems paskiriama kardomoji priemonė (suėmimas), apie tai ne vėliau kaip per tris darbo dienas raštu arba elektroninėmis ryšio priemonėmis pranešama

---

<sup>91</sup> Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas „Dėl Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apygardų probacijos tarnybų nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 55–2728.

<sup>92</sup> Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 4–108.

<sup>93</sup> Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2012 m. liepos 18 d. įsakymas „Dėl Probacijos tarnybų ir policijos bendradarbiavimo vykdant laisvės apribojimo bausmę taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 88–4632.

<sup>94</sup> *Ibid.*

<sup>95</sup> Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 90–2777.

probacijos tarnybai.<sup>96</sup> Policija laikoma antraeile institucija, padedančia pagrindinei institucijai - probacijos tarnybai vykdyti laisvės apribojimo bausmę. Probacijos tarnybų ir policijos įstaigų įgaliotieji pareigūnai ne rečiau kaip kartą per metus rengia bendrus pasitarimus dėl laisvės apribojimo bausmės vykdymo, o kaip vykdomos šios taisyklės kontroliuoja ir koordinuoja Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.<sup>97</sup>

Be to, kad laisvės apribojimo bausmę vykdančios institucijos kontroliuoja kaip vykdomi teismo paskirti įpareigojimai bei draudimai, prižiūri visą bausmės vykdymo tvarką, dar probacijos tarnybos pareigūnai gali padėti nuteistiesiems spręsti jų asmenines ir socialines problemas. Nuteistiesiems teikiama Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 19 straipsnyje nustatyta socialinė pagalba.<sup>98</sup> Probacijos tarnybų pareigūnai teikia nuteistiesiems laisvės apribojimo bausme tokią socialinę pagalbą sprendžiant jų asmenines ir socialines problemas:

1. konsultuoja ir tarpininkauja asmens ar kitų dokumentų tvarkymo, būsto paieškos klausimais;
2. nukreipia į socialinių paslaugų įstaigas, taip pat įstaigas, teikiančias paslaugas asmenims, sergantiems priklausomybės ligomis, informuoja apie socialines lengvatas iš laisvės atėmimo vietų paleistiesiems asmenims;
3. padeda įsidarbinti probuojamiesiems, inicijuoja susitikimus su galimais darbdaviais, informuoja apie darbo biržų teikiamas paslaugas;
4. motyvuoja ir skatina probuojamuosius įgyti išsilavinimą;
5. motyvuoja ir skatina probuojamuosius dalyvauti elgesio pataisos programose;
6. teikia informaciją ir konsultuoja kitais probuojamųjų socialinės integracijos klausimais ir teikia kitą reikalingą asmeninę ar socialinę pagalbą.<sup>99</sup>

Tuo atveju, kai nuteistajam sunku įsidarbinti, jis neturi kur gyventi, nežino kaip ir ką daryti, probacijos tarnybų pareigūnai padeda jam, tai vadinama socialine pagalba nuteistajam. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai nuteistieji kaltina probacijos tarnybas tuo,

---

<sup>96</sup> Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2012 m. liepos 18 d. įsakymas „Dėl Probacijos tarnybų ir policijos bendradarbiavimo vykdančios laisvės apribojimo bausmę taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 88–4632.

<sup>97</sup> *Ibid.*

<sup>98</sup> Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 4–108.

<sup>99</sup> *Ibid.*

kad netinkamai suteikiama socialinė pagalba<sup>100</sup>, kas laikoma problema, kadangi matomas kompetentingų darbuotojų trūkumas, galinčių efektyviai užtikrinti kiekvieno prižiūrimo nuteistojo reintegraciją į visuomenę. Tačiau įstatyme socialinės pagalbos teikimas nėra nurodyta kaip privaloma probacijos pareigūno funkcija, jie turi teisę padėti nuteistiesiems spręsti jų asmenines ir socialines problemas. Probacijos tarnybų pareigūnai privalo gerbti nuteistojo teises ir laisvės, tinkamai konsultuoti, informuoti nuteistąjį, nukreipti į institucijas, kurios teikia socialinę pagalbą ir kitas įstaigas.

Apibendrinant, darytina išvada, kad laisvės apribojimo bausmę Lietuvoje vykdo probacijos tarnybos kaip pagrindinės institucijos, o joms padeda policija (teritoriniai policijos komisariatai). Daugiausiai su nuteistuoju tenka bendrauti probacijos tarnybos pareigūnams ir kitiems darbuotojams, policijos pareigūnams. Probacijos tarnyba bendradarbiauja su policija laisvės apribojimo bausmės vykdyme, prižiūri kaip nuteistasis laikosi draudimų ir įpareigojimų. Pažymėtina, kad šios bausmės vykdymą atlieka tik valstybinės institucijos, neįtraukiant kitų juridinių ar fizinių asmenų, kas rodo griežtesnę valstybės požiūrį į šios bausmės vykdymo kontrolę bei priežiūrą.

---

<sup>100</sup> Šiaulių apygardos teismo 2014 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-829-116/2014.

### 3. LAISVĖS APRIBOJIMO BAUSMĖ UŽSIENIO ŠALYSE

#### 3.1. Laisvės apribojimo bausmės vykdymas Lenkijos Respublikoje

Tam, kad geriau suprasti laisvės apribojimo bausmę, jos reikšmę, reikia ją palyginti su kitomis užsienio šalimis, kurios numato tokią bausmę savo baudžiamuosiuose įstatymuose, apžvelgti straipsnius, reglamentuojančius šios bausmės vykdymą ir nurodyti esminius skirtumus bei panašumus. Kadangi Lietuvos ir Lenkijos laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarka yra gan panaši, palyginus su kitomis Europos šalimis, verta ją aptarti. Šios šalys yra vienintelės Europoje, kurios numato laisvės apribojimo bausmės vykdymą neizoliuojant asmens nuo visuomenės, tuo tarpu kitos Europos šalys numato tokią bausmę atliekant atskirai izoliuojant asmenį arba apskritai taiko tik probaciją.

Pagrindinis baudžiamosios teisės šaltinis šiandien Lenkijoje yra 1997 m. priimtas ir 1998 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Baudžiamasis kodeksas.<sup>101</sup> Laisvės apribojimo bausmė Lenkijoje jau buvo numatyta 1969 m. Baudžiamajame kodekse<sup>102</sup>, naujajame kodekse ši bausmė išliko su šiek tiek pakitusiu reglamentavimu. Lenkijos Respublika vis keitė šios bausmės laikotarpį: seniau galiojusiame kodekse ši bausmė galėjo būti skiriama nuo 3 mėnesių iki 2 metų<sup>103</sup>, 1997 m. priimtame Baudžiamajame kodekse laikotarpis buvo sutrumpintas nuo 1 iki 12 mėnesių. Nuo 2015 m. liepos 1 d. vėl pakeistas laisvės apribojimo bausmės terminas nuo 1 mėnesio iki 2 metų ir iki šiol toks išlikęs.

Lenkijos baudžiamojo kodekso 32 straipsnyje yra išvardintos bausmės, tarp kurių yra laisvės apribojimas (lenk. *ograniczenie wolności*).<sup>104</sup> Šio kodekso 33 straipsnyje yra išvardinti tokie įpareigojimai:

1. įpareigojimas dirbti neatlygintinus darbus visuomenės labui;
2. įpareigojimas nuolat būti namuose arba kitoje teismo nurodytoje vietoje, vykdymas stebimas elektroninio stebėjimo priemonėmis;
3. nuoroda į Lenkijos baudžiamojo kodekso 72 straipsnio 1 dalies 4–7a punktus, kurie įpareigoja: pradėti dirbti, mokytis; nevartoti alkoholinių gėrimų ar kitų svaigančių medžiagų; pradėti gydytis nuo priklausomybių ar kitų psichinių ligų, dalyvauti elgesio pataisymo programose; susilaikyti nuo lankymosi tam tikrose

<sup>101</sup> Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Kodeks karny). *Įstatymų leidinys*, 1997. [Žiūrėta 2016–03–01]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>>.

<sup>102</sup> 1969 m. galiojęs Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Kodeks karny). *Įstatymų leidinys*, 1969. Prieiga per internetą: <<http://prawo.lego.pl/prawo/kodeks-karny-z-dnia-19-kwietnia-1969-r/>>.

<sup>103</sup> *Ibid.*

<sup>104</sup> Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Kodeks karny). *Įstatymų leidinys*, 1997.

vietose ar teritorijose; susilaikyti nuo bendravimo su nukentėjusiuoju arba kitais asmenimis, nesiartinti prie šių asmenų;

4. atskaičiavimas iš algos (nuo 10 iki 20 procentų) už darbą kas mėnesį į valstybės biudžetą arba visuomenės tikslui, kurį konkrečiai nurodo teismas.<sup>105</sup>

Kadangi Lenkijos baudžiamajame įstatyme nėra numatyta tokia bausmė kaip viešieji darbai, ypatingai didelis dėmesys skiriamas įpareigojimui dirbti neatlygintinus darbus visuomenės labui. Jeigu teismas paskiria nuteistajam neatlygintinus darbus, skirtingai nuo Lietuvos, dirbti galima ne tik sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, kurios rūpinasi neįgaliaisiais, nusenusiais ar kitais pagalbos reikalingais žmonėmis, tačiau ir visuomeninėse organizacijose, paramos fonduose (įstaigose), asociacijose ir kitose institucijose, kurios susijusios su visuomenine veikla, labdara, o taip pat įvairiose gydymo įstaigose. Lenkijos bausmių vykdymo kodeksas nurodo, kad jeigu nuteistasis dirbdamas neatlygintinį darbą padaro žalos, tai valstybė yra laikoma atsakinga už padarytą žalą, tokiu atveju žala išskaičiuojama tiesiogiai iš valstybės biudžeto. Lietuvoje yra numatytas toks įpareigojimas, tačiau atsižvelgiant į teismų praktiką, teismai linkę skirti asmeniui viešųjų darbų bausmę, o ne laisvės apribojimą, todėl logiška, kad Lenkija detaliai aprašo tokio įpareigojimo vykdymą, nuosekliai nurodo kiekvieno dalyvaujančio subjekto teises ir pareigas, nes viešieji darbai kaip savarankiška bausmė Lenkijoje neegzistuoja.

Darbo reikalų teismo kuratorius (bausmę vykdančias pareigūnas), gavęs teismo nuosprendžio nuorašą, per 7 dienas šaukia nuteistąjį bei paaiškina jam bausmės vykdymo sąlygas, išaiškina kaip turi būti vykdomi įpareigojimai ir kaip laikytis nustatytų draudimų.<sup>106</sup> Nuteistajam išaiškinamos pasekmės už vengimą atlikti bausmę. Neatlygintinų darbų darbo laikas galimas ir tada, kai įstatymiškai tai yra laisvos dienos (tokios poilsio dienos kaip šeštadienis, sekmadienis ar šventinė diena), priklausomai nuo subjekto, kurio teritorijoje atliekamas darbas visuomenės labui. Valsčiaus atsakingas asmuo kruopščiai informuoja kuratorių apie jo elgesį darbo metu, ypač apie darbo laiko pradžią ir pabaigą, išdirbtą valandų skaičių, nuosekliai informuoja apie atliekamo darbo pobūdį, nuteistojo menkiausio nesutikimo dėl darbo, ar nesugebėjimo atlikti paskirto darbo, apie pravaikštas darbe be pateisinamų priežasčių, neatsakingai atliekamą darbą ir saugaus darbo taisyklių nesilaikymą. Panašiai ir Lietuvoje, nustatomas terminas per kurį nuteistasis kviečiamas atvykti į probacijos tarnybą, jam išaiškinamos jo teisės ir pareigos, o jei paskirtas įpareigojimas dirbti neatlygintinus darbus, darbdavys informuoja

---

<sup>105</sup> *Ibid.*

<sup>106</sup> Lenkijos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Kodeks karny wykonawczy). *Įstatymų leidinys*, 1997.

probacijos tarnybą apie nuteistojo darbą ir jo elgesį darbo metu, išdirbtą valandų skaičių bei darbo pobūdį. Skirtumas tame, kad Lenkijoje ši procedūra labai detaliai reglamentuojama, atkreipiamas dėmesys į menkiausią nukrypimą nuo šio įpareigojimo vykdymo tvarkos, o Lietuvoje tokios kontrolės nėra, pasitaiko, kad nuteistieji būna netinkamai prižiūrimi, todėl neefektyviai vykdoma bausmė. Manytina, tai lemia probacijos tarnybų darbuotojų darbo krūvis. Remiantis Kalėjimų departamento naujausiais duomenimis, ši situacija po truputį gerėja, kadangi bandoma didinti darbuotojų skaičių tarnyboje, tobulinti įvairias programas prižiūrint nuteistąjį, siekti iškeliamų tikslų.<sup>107</sup>

Jeigu vietoje neatlygintinio darbo nuteistajam paskiriamas atskaičiavimas iš darbo užmokesčio, teismas siunčia darbdaviui įsiteisėjusio nuosprendžio nuorašą, kartu nurodydamas kokiam konkrečiai darbo užmokesčio dalis turi būti nuskaičiuota ir kur turi būti pervesti pinigai bei konkrečiai kokiam tikslui.<sup>108</sup> Nuteistasis negali be teismo leidimo savo noru nutraukti darbo sutarties, kol atlieka bausmę. Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra tokio instituto, kuris leistų atskaičiuoti iš nuteistojo dalį algos kas mėnesį, priverstinai tokį veiksma galėtų atlikti tik antstolis tuo atveju, jeigu asmuo per nustatytą terminą nesumoka atitinkamo dydžio baudos, kurią teismas paskyrė kaip atskirą bausmę. Lenkų literatūroje bei praktikoje šis institutas vertinamas labai teigiamai, kadangi pats faktas, kad asmuo negauna pilnavertiško darbo užmokesčio dėl savo kaltės jau suponuoja tai, kad jis gailės ir jaus kaltę už padarytą nusikalstamą veiką. Atkreiptinas dėmesys, kad galima būtų tobulinti Lietuvoje esančių laisvės apribojimo bausmės įpareigojimų visumą ir įteisinti tokį institutą, kad nuteistajam būtų atskaičiuojama dalis atlyginimo kas mėnesį, tačiau tada gali kilti nauja problema valstybėje – nedarbas, skola valstybei ir kiti neigiami aspektai. Bet darbo autorės nuomone, tai morališkai paveiktų nuteistąjį, o tuo atveju, kai būtų vengiama vykdyti šį įpareigojimą, galima būtų pakeisti jį kitu įpareigojimu, kaip tai daroma ir šiuo metu kitų apribojimų atžvilgiu.

Teismas, o taip pat ir darbo reikalų teismo kuratorius turi teisę bet kuriuo metu pareikalauti iš nuteistojo paaiškinimo kaip jis vykdo bausmę, nuoseklių paaiškinimų, tam tikslui gali kviesti nuteistąjį prisistatyti į teismą ir pasiaiškinti. Teismas gali laisvės apribojimo bausmės vykdymo ribas taikyti didesne arba mažesne apimtimi, bei keisti apribojimų turinį. Taip pat teismas, atsižvelgdamas į darbo auklėjamąjį poveikį nuteistajam (auklėjamąją įtaką), gali sumažinti darbo valandų skaičių per mėnesį arba

<sup>107</sup> Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos: 2015 m. veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2016–03–11] Prieiga per internetą: [e:///C:/Users/Asus/Downloads/kd\\_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf](e:///C:/Users/Asus/Downloads/kd_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf).

<sup>108</sup> Lenkijos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Kodeks karny wykonawczy). *Istatymų leidinys*, 1997.

sumažinti nuskaičiuojamą dalį nuo algos visuomenės poreikiams. Panašiai ir Lietuvoje, neatlygintų darbų valandų skaičius gali būti mažinamas teismo sprendimu atsižvelgiant į svarbias aplinkybes, pavyzdžiui, nuteistojo liga ir kiti atvejai. Darytina išvada, kad tiek vienoje, tiek kitoje valstybėje teismai humaniškai ir racionaliai sprendžia reikalus, susijusius su šios bausmės turiniu, esant svarbioms priežastims nuteistajam sumažinama apribojimų našta jam (arba bausmę vykdančiam subjektui) paprašius.

Teismas gali atidėti laisvės apribojimo bausmės vykdymą 6 mėnesiams, jeigu tai sukeltų nepakeliamų sunkumų nuteistajam bei jo šeimai. Taip pat yra tokia galimybė, kai nuteistasis atlieka privalomąją karo tarnybą, atidedamas bausmės vykdymą iki karo tarnybos pabaigos, tačiau netgi ir čia yra išimčių, nes teismas gali apskritai atleisti asmenį nuo bausmės vykdymo. Jeigu nuteistojo sveikata neleidžia tinkamai vykdyti laisvės apribojimo bausmę, teismas atideda bausmės vykdymą iki to laiko, kol bus pašalintos aplinkybės, trukdančios vykdyti bausmę. Ligos (blogos sveikatos būklės) arba karo tarnybos atveju, teismas gali daryti 12 mėnesių pertrauką bausmės vykdyme. Panašus reguliavimas ir Lietuvoje, teismas atsižvelgia į sunkias situacijas gyvenime ir gali atidėti bausmės vykdymą ne ilgiau vienerių metų kai yra sergama sunkia liga, kai moteris yra nėščia ir ne ilgiau 3 mėnesių, kai atsitinka nelaimė šeimoje bei kitais atvejais, numatytais Baudžiamojo proceso kodekse ir aptartais šiame darbe.

Tuo atveju, kai nuteistasis vengia atlikti laisvės apribojimo bausmę, teismas gali pakeisti šią bausmę į kitą – laisvės atėmimo. Jeigu nuteistasis jau yra atlikęs dalį laisvės apribojimo bausmės, tai įskaitoma į bausmės laiką, dvi laisvės apribojimo bausmės dienos prilygsta vienai laisvės atėmimo dienai.<sup>109</sup> Lygiai toks pats bausmių sudėjimo ir keitimo principas galioja Lietuvoje – viena laisvės atėmimo diena prilyginama dviem laisvės apribojimo dienoms.<sup>110</sup> Lenkijoje keičiant laisvės apribojimo bausmę į laisvės atėmimą, šis negali būti ilgesnis negu 6 mėnesiai, teisme gali dalyvauti prokuroras, darbo reikalų teismo kuratorius, pats nuteistasis ir jo gynėjas. Lenkijoje nėra numatyta tokia bausmė kaip areštas, yra tik laisvės atėmimas nuo 1 mėnesio iki 15 metų.<sup>111</sup> Čia vėlgi matome skirtumą dviejų šalių bausmių sistemoje, nes mūsų šalyje laisvės apribojimo bausmė (kai vengiama ją atlikti) dažniausiai keičiama į areštą, o kadangi Lenkijoje nėra numatyta tokia bausmė, vyrauja lankstus įpareigojimų ir draudimų derinimas bei keitimas tarpusavyje, kitu atveju teismas pakeičia šią bausmę į laisvės atėmimą. Pagal Lenkijos baudžiamojo kodekso 83 straipsnį, jei nuteistasis jau atliko pusę laisvės apribojimo bausmės termino, pavyzdinčiai laikėsi nustatytų įpareigojimų ir draudimų, tinkamai vykdė

<sup>109</sup> Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Kodeks karny). *Istatymų leidinys*, 1997.

<sup>110</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.

<sup>111</sup> Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Kodeks karny). *Istatymų leidinys*, 1997.

bausmę, teismas gali atleisti jį nuo likusios dalies šios bausmės vykdymo. Taip pat kaip ir Lietuvoje, Lenkijoje laisvės apribojimas gali būti skiriamas tik už tas nusikalstamas veikas, kurių sankcijose yra numatyta ši bausmė. Lenkijoje laisvės apribojimo bausmė yra suprantama kaip alternatyvi bausmė trumpalaikiui laisvės atėmimui, neizoliuojant asmens nuo visuomenės. Ši bausmė gali būti numatyta išimtinai tik už nesunkius nusikaltimus, tuo tarpu Lietuvoje laisvės apribojimas galimas už baudžiamuosius nusižengimus, nesunkius ir apysunkius nusikaltimus, numatytos kiek platesnės taikymo galimybės.

Lenkijoje laisvės apribojimo bausmės vykdymo kontrolę ir priežiūrą atlieka paskirtas teismo darbuotojas - darbo reikalų teismo kuratorius, o ne probacijos tarnybos (atskiros valstybinės įstaigos, ne teisminė valdžia) kaip Lietuvoje. Teismo kuratorius bet kuriuo metu gali pakviesti nuteistąjį atvykti į teismą, kad šis atsiskaitytų apie bausmės vykdymo tvarką. Anksčiau buvo galima paskirti ne tik teismo kuratorių, kad kontroliuotų kaip nuteistasis vykdo bausmę, bet ir kitą, teismo pasitikėjimo vertą asmenį, tai galėjo būti asmuo iš artimos aplinkos, šeimos (kaip laiduotojas) arba atitinkamos valstybės ar visuomeninės įstaigos darbuotojas. Tačiau naujaisi kodekso pakeitimai pakeitė šį reglamentavimą ir nuteistojo kontrolės funkciją dabar atlieka vienintelis subjektas – paskirtas teismo kuratorius, kuris turi itin didelę krūvį prižiūrėti nuteistąjį. Mūsų šalyje pagrindinė institucija, kuri vykdo šią bausmę yra atitinkama probacijos tarnyba, skirtumas tas, kad tai nėra teisminė institucija, nepavaldi teismui darbo santykiuose. Probacijos tarnybos Lietuvoje yra pavaldžios Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos<sup>112</sup>, joms padeda teritoriniai policijos komisariatai, tarpusavyje šios institucijos bendradarbiauja. Tai yra pliusas Lietuvai, kadangi nėra viskas užkraunama vienai institucijai arba vienam konkrečiam pareigūnui, kaip kad Lenkijoje teismo paskirtam kuratoriui.

Panašiai kaip ir Lietuvoje, Lenkijoje teismas gali skirti kitus, įstatyme nenurodytus įpareigojimus, pavyzdžiui išlaikyti kitą asmenį, atsiprašyti nukentėjusiojo, nevartoti alkoholinių gėrimų ar narkotinių medžiagų, atlyginti padarytą žalą pinigais arba savo darbu, pradėti gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos ir kitų ligų, susilaikyti nuo lankymosi tam tikrose vietose, įpareigoja gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, susilaikyti nuo bendravimo su nukentėjusiuoju arba tam tikrais asmenimis, vengti tokių veiklų, kurios galėtų paskatinti asmenį pakartotinai nusikalsti.<sup>113</sup>

---

<sup>112</sup> Tarnybos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statusas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014–21326.

<sup>113</sup> Lenkijos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Kodeks karny wykonawczy). *Įstatymų leidinys*, 1997.



Kaip minėta šiame darbe, Lenkijoje ši bausmė atsirado jau 1997 metais nuo naujojo kodekso priėmimo, o Lietuvoje tik 2003 metais, gan didelis laiko skirtumas, tačiau reguliavimas labai panšus ir nei kiek neatsiliekantis. Vienintelis matomas minusas tas, kad Lenkijoje ši bausmė plačiai reglamentuojama ir detalai aptariama, o Lietuvoje apsiribojama turint tik 3 straipsnius, iš kurių iki galo nesuprantama kaip praktikoje atsispindi ši bausmė. Viena vertus, kadangi Lenkijoje nėra numatyta viešųjų darbų bausmė, laisvės apribojimo pakeitimas į areštą, būtent todėl iš dalies skiriama daug dėmesio apribojimų turiniui, detalai aprašant kiekvieną nuteistojo ir bausmę vykdančių institucijų žingsnį. Lietuvoje plačiau ši bausmė aprašoma poįstatyminiuose teisės aktuose, o būtent ministrų įsakymuose. Lenkijoje, visais atvejais, kai teismas skiria laisvės apribojimo bausmę yra numatyti šie pagrindiniai apribojimai:

1. nuteistasis negali keisti gyvenamosios vietos be teismo leidimo;
2. nuteistasis yra įpareigotas visą bausmės laiką kviečiamas į teismą pasiaiškinti už paskirtų įpareigojimų bei draudimų vykdymą, nurodytu laiku atvykęs pas teismo kuratorių.<sup>114</sup>

Lygiai taip pat ir mūsų valstybėje, kaip jau paminėta šiame darbe, pagrindiniai apribojimai yra identiški, pridėdant dar tai, kad nuteistasis privalo tinkamai vykdyti visus teismo paskirtus apribojimus. Tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje laisvės apribojimo bausmę sudaro pagrindiniai (bendrieji) ir papildomi teismo paskirti apribojimai.

Problematika yra gan panaši tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje. Lenkija pernelyg dažnai taiko laisvės atėmimo bausmę, net 70 procentų<sup>115</sup> atvejų asmuo nuteisiamas laisvės atėmimo bausme, antra iš eilės bausmė pagal dažnumą yra bauda. Lenkijos mokslininkai taip pat mano, kad geriausiai asmuo resocializuojasi kai jam nėra taikoma bausmė, kuri izoliuotų jį nuo visuomenės (laisvės atėmimo bausmė). Žvelgiant iš lenkų atliktų statistikų, laisvės apribojimo bausmės taikymas kasmet vis didėja ir Lenkijos valstybėje. Manoma, kad laisvės apribojimo bausmė labiausiai naudinga visuomenei, nes nuteistasis bent kažkokiu būdu pagerina visuomenės situaciją (dirbdamas, atiduodamas dalį algos tiek visuomenei, tiek į valstybės biudžetą), bent kažkiek pataiso padėtį atsižvelgiant į tai, kad padarė nusikaltimą, kaip žalą tiek visuomenei, tiek valstybei ir turi ją atlyginti. Laisvės apribojimo bausmės paskirtis Lenkijoje suprantama per išvardintus tikslus:

---

<sup>114</sup> Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Kodeks karny). *Istatymų leidinys*, 1997.

<sup>115</sup> STASIAK K. *Kara ograniczenia wolności i jej rola w resocjalizacji sprawców przestępstw*. Gdańsk: Ministerstwo Sprawiedliwości, 2012.

1. sąžiningumo tikslas – formalūs teisiniai kriterijai, sąžininga ir adekvati bausmė atsižvelgiant į nusikaltėlio kaltės laipsnį, ir nusikaltimo laisvės pavojingumo padarytos žalos visuomenei laipsnis;
2. individualioji prevencija, auklėjamasis tikslas – siekis, kad nusikaltėlis nepakartotų naujos nusikalstamos veikos, o auklėjamasis tikslas nukreiptas į nusikaltėlį, kad suprastų teises bei moralines vertybes (vertybių formavimas);
3. bendroji prevencija – dar kitaip vadinama pozityviaja bendrąja prevencija, visuomenės teisių vertybių formavimas;
4. kompensacinis tikslas – žalos, padarytos nusikalsama veika atlyginimas visuomenei.<sup>116</sup>

Lenkijoje taip pat laisvės apribojimo bausmė supanašėja su probacija, tačiau jie aspektuoja, kad tai yra auklėjamojo pobūdžio bausmė ir kaip pagrindinį tikslą išskiria nuteistojo auklėjimą-pasitaisymą. Lietuvoje orientuojamasi į bausmės tikslus, numatytus Baudžiamajame kodekse: bendroji ir individualioji prevencija, pataisymas, nubaudimas, teisingumo įgyvendinimas valstybėje. Pagrindinė laisvės apribojimo bausmės esmė Lenkijoje yra auklėjamojo pobūdžio – asmuo dirba neatlygintinus darbus visuomenės labui, taip jam formuojasi moralinės vertybės, pozityvus gyvenimo požiūris, supratimas ir kitos svarbios vertybės. Teismo paskirtas darbas turi būti atliktas sąmoningai, iš vidaus nuteistajam norint, išoriškai išreiškiant tam valią, jis pat turi pareikšti norą dirbti. Laisvės apribojimo bausmės tikslas yra formuoti atsakomybės jausmą nusikaltėliui, teisinės tvarkos laikymosi jausmą. Nuteistasis turi savo valia vykdyti laisvės apribojimo bausmę, laikytis visų įpareigojimų ir draudimų pagal taisykles. Laisvės apribojimo bausmės vykdymo priežiūrą atlieka apylinkės teismas, kurio teritorijoje nuteistasis atlieka bausmę. Priežiūros organizavimą ir bausmės vykdymo kontrolę atlieka teismo kuratoriai. Dauguma skirtų laisvės apribojimų bausmių pasibaigia pozityviai, tai reiškia, kad nuteistieji pilnai atliko bausmę arba dalinai atlikę bausmę buvo atleisti nuo jos vykdymo, net 50 – 60 procentų iš visų nuteistųjų, kuriems buvo paskirtas laisvės apribojimas.<sup>117</sup>

Apibendrinant, darytina išvada, kad Lenkijos mokslinėje literatūroje laisvės apribojimo bausmė vertinama labai teigiamai, ypač neatlygintini darbai visuomenės labui. Vyrauja nuomonė, kad dirbdamas tokius darbus nuteistasis turi galimybę vertinti darbą kaip pajamų šaltinį, įvertinti teigiamas darbo savybes ne tik iš materialinės pusės, bet ir darbo supratimas kitų žmonių gerovei, jų gerai savijautai.<sup>118</sup> Ši bausmė yra lanksti ir labai

---

<sup>116</sup> *Ibid.*

<sup>117</sup> *Ibid.*

<sup>118</sup> JANUS-DEBESKA A. *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności*. Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości, 2014.

individualizuota, nes yra galimybė pritaikyti nuteistajam tinkamus įpareigojimus bei draudimus, nuolat su juo bendrauti ir jį stebėti. Labai teigiamą įtaką nuteistojo resocializacijai turi efektyvi paskatinimo priemonė už pavyzdinę bausmės vykdymą – atleidimas nuo likusios bausmės dalies arba darbo valandų sumažinimas.<sup>119</sup> Kituose šaltiniuose plačiai akcentuojama teigiama šios bausmės paskirtis: nubaudimo tikslas (neatlygintinis darbas, gyvenamosios vietos keitimas tik su teismo leidimu), prevencinė funkcija (darbo auklėjamasis pobūdis, nuteistojo integracija su visuomene ir visuomenės su nuteistuoju), o svarbiausia, kad bausmė atliekama ne laisvės atėmimo vietoje, kas sąlygoja nuteistojo izoliaciją nuo visuomenės, suartina kontaktą su kalėjimo atmosfera, skatinama visuomenės atmetamoji reakcija. Pastebėtina, kad laisvės apribojimo bausmės vykdymo kaštai ženkliai mažesni negu nuteistojo laikymas įkalinimo įstaigoje, tuo labiau atsiranda daugiau laisvų vietų įkalinimo įstaigose tiems, kurie padarė didesnę pagalbą sunkumą bausmę.<sup>120</sup> Tačiau nepaisant tokių teigiamų dalykų kaip galimybė artimai palaikyti ryšį su šeimos nariais bausmės vykdymo metu, neizoliavimas nuo visuomenės ir draugų, galimybė atlikti bausmę ne laisvės atėmimo vietoje, yra tam tikrų trūkumų, tokių kaip netinkamas arba nepakankamai geras įpareigojimų ir draudimų vykdymas. Išvardinami tokie neigiami atvejai, kaip vengimas dirbti neatlygintinus darbus, nuteistojo slapstymasis ir jo liga, pernelyg pabloginta nuteistojo ir jo šeimos narių padėtis atsižvelgiant į šeimos pajamų trūkumą, nuteistojo sveikatos būklės negalavimai ir kiti panašūs atvejai.<sup>121</sup> Po tokių nuteistojo nurodytų priežasčių, jis išvengia apskritai vykdyti laisvės apribojimo bausmę ir galiausiai yra atleidžiamas nuo bausmės vykdymo, todėl kyla klausimas ar apskritai laisvės apribojimo bausmė yra efektyvi ir reikalinga? Remiantis atliktais tyrimais, išsiaiškinta, kad net apie 40 procentų iš visų nuteistųjų laisvės apribojimo bausme realiai nevykdė šios bausmės dėl įvairių priežasčių.<sup>122</sup> Daugiausia nuteistųjų tiesiog vengė atlikti bausmę ar paprasčiausiai šaukiami neatvyko pas teismo kuratorių. Apklausus Lenkijos teismo kuratorius, užduodant klausimą kokios vyrauja problemos laisvės apribojimo bausmės vykdyme, populiariausias atsakymas buvo nuteistųjų vengimas atlikti bausmę, nereguliariai atliekamas darbas, neišdirbtas nustatytas valandų skaičius, o taip pat nuteistųjų neatvykimas pas teismo kuratorių po šaukimo gavimo.<sup>123</sup> Pažymėtina, kad ir Lietuvoje kaikurių autorių nuomone, laisvės apribojimo bausmė yra per švelni ir neefektyvi dėl abejotino apribojimų turinio ir priežiūros

---

<sup>119</sup> *Ibid.*

<sup>120</sup> GIĘTKOWSKI R. *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*. Warszawa: 2007, p. 43.

<sup>121</sup> JANUS-DEBESKA A. *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności*. Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości, 2014.

<sup>122</sup> *Ibid.*

<sup>123</sup> *Ibid.*

vykdymo kontrolės. Darytina išvada, kad norint efektyvios pagal vidutinį griežtumą bausmės ir tinkamų jos realizavimo tikslų, reikalinga griežtesnė nuteistojo priežiūra. Taip pat būtina siaurinti priežasčių, dėl kurių nuteistasis gali būti atleistas nuo šios bausmės vykdymo, sąrašą ir griežtinti reikalavimus, o būtent peržvelgti priežasčių svarbumo vertinimą. Yra ir kitų problemų, susijusių su laisvės apribojimo bausmės vykdymu, o būtent subjektų trūkumas, pas kuriuos nuteistasis galėtų dirbti vakarais arba savaitgalio dienomis, pernelyg dideli darbo krūviai teismo kuratoriams, kas galioja ir Lietuvoje probacijos tarnybų pareigūnams. Taip pat dideliu minusu laikomas itin švelnus elgesys su nuteistuoju leidžiant jam kelis kartus būti įspėtam ir paragintam geranoriškai vykdyti bausmę, o šiam to nevykdant ir toliau sklandžiai bendraujama ir raginama atlikti bausmę.

Bendriausia prasme, didžiausios problemos Lenkijoje yra susijusios su darbo vietomis nuteistajam, jų yra per mažai. Taip pat literatūroje dažnai akcentuojamas tarptautinio reikalavimo pažeidimas dėl asmens privertimo dirbti.<sup>124</sup> Tuo tarpu atlikta įžvalga dėl Lietuvos laisvės apribojimo bausmės vykdymo leidžia manyti, kad reikalingas detalesnis šios bausmės reglamentavimas, didesnis probacijos tarnybų pareigūnų skaičius (kad mažinti nuteistųjų, tenkančių vienam probacijos tarnybos pareigūnui prižiūrėti). Lenkijoje didžiausias dėmesys kreipiamas į neatlygintinus darbus bei į tam tikros dalies išskaičiavimą iš algos, kadangi kaip jau minėta šiame darbe, Lenkija nenumato savo įstatymuose tokios bausmės kaip viešieji darbai. Kas pagirtina, tai kad Lenkijos baudžiamajame ir bausmių vykdymo kodeksuose plačiai reglamentuojama ši bausmė, ko nėra Lietuvos įstatymuose. Lenkija apskritai nenumato arešto bausmės, todėl laisvės apribojimą gali pakeisti tik į laisvės atėmimą, taip pat nėra jokių paskatinimų bei nuobaudų, kaip ir dabartiniame Lietuvos baudžiamajame kodekse.

### **3.2. Laisvės apribojimo bausmės vykdymas Rusijos Federacijoje**

Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas numato laisvės apribojimo bausmę 44 straipsnio z punkte (rus. *ограничение свободы*).<sup>125</sup> Ši bausmė kodekse atsirado jau nuo pat jo priėmimo – 1996 metų. Laisvės apribojimas kaip pagrindinė bausmė skiriama nuo 2 mėnesių iki 4 metų laikotarpiui, jeigu įvykdytas nesunkus arba apysunkis (vidutinio sunkumo) nusikaltimas. Kaip papildoma bausmė prie priverčiamojo darbo arba laisvės atėmimo bausmės, skiriama nuo 6 mėnesių iki 2 metų tais atvejais, nurodytais Rusijos

<sup>124</sup> GIĘTKOWSKI R. *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*. Warszawa: 2007, p. 43.

<sup>125</sup> Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. (Уголовный кодекс РФ). *Informacinis leidinys*, 1996, nr. 63–F3.

baudžiamojo kodekso ypatingojoje teisenoje.<sup>126</sup> Lietuvoje iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusiame Baudžiamajame kodekse numatyta bausmių sistema buvo perimta iš tarybinių baudžiamųjų įstatymų: bausmės buvo skiriamos į pagrindines ir papildomas.<sup>127</sup> Tokio reguliavimo buvo atsisakyta, nes kaikurios papildomos bausmės buvo labai panašios į pagrindines pagal savo represyvumą.

Rusijos baudžiamojo kodekso 53 straipsnyje aprašyti įpareigojimai bei draudimai, kurie gali būti taikomi nuteistajam, paskyrus šią bausmę:

1. būti namuose tam tikrus paros metu;
2. nesilankyti tam tikrose vietose, nustatytose municipalinio darinio teritorijoje;
3. neišvažiuoti iš municipalinio darinio teritorijos ribų;
4. nesilankyti masiniuose, visuomeniniuose ir kituose renginiuose, nedalyvauti juose;
5. nekeisti savo gyvenamosios ar kitos buvimo vietos, darbo ir (arba) mokslo vietos be bausmę vykdančios institucijos leidimo.<sup>128</sup>

Esminis skirtumas, matomas apribojimų sąrašė tas, kad Rusijoje egzistuoja tam tikros municipalinės teritorijos, ko apskritai nėra Lietuvoje. Municipalinio darinio teritorija (rus. *муниципальное образование*) Rusijoje laikoma viena iš administracinių vienetų kategorijų, kur vietinius klausimus sprendžia vietinė savivalda.<sup>129</sup> Tai gali būti kaimo arba miesto gyvenvietė, municipalinis rajonas susidedantis iš kelių kaimo ir (ar) miesto gyvenviečių, miesto apygarda arba tarp miestinė federalinės reikšmės miesto teritorija. Visais atvejais nuteistasis turi pareigą atvykti į specializuotą valstybinę įstaigą (kuri vykdo nuteistojo priežiūrą) nuo 1 iki 4 kartų per mėnesį registracijai. Keičiant gyvenamąją vietą arba norint išvažiuoti iš municipalinio darinio teritorijos, būtinas bausmę vykdančios įstaigos sutikimas, jeigu tokio sutikimo nėra, būtinas teismo sutikimas. Lietuvos teisės aktuose nėra numatyto apsilankymo skaičiaus probacijos tarnyboje, kiekvienu atveju nuteistąjį prižiūrintis pareigūnas savo nuožiūra kviečia nuteistąjį atvykti į probacijos tarnybą ir pasiaiškinti dėl bausmės vykdymo eigos.

Laisvės apribojimo vykdymo laikotarpiu teismas, atsižvelgdamas į bausmę vykdančios institucijos nuomonę, gali dalį įpareigojimų, skirtų nuteistajam, tiesiog atšaukti arba papildyti kitais įpareigojimais. Nuteistojo priežiūrą vykdo tam tikros

---

<sup>126</sup> *Ibid.*

<sup>127</sup> ŠULIJA G. *Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Vilnius: Jurisprudencija, 2004, t. 52 (44), p. 58–69.

<sup>128</sup> Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. (Уголовный кодекс РФ). *Informacinis leidinys*, 1996, nr. 63–F3.

<sup>129</sup> Šaltinis: Vikipedija. [Žiūrėta 2016–03–10]. Prieiga per internetą: <[https://lt.wikipedia.org/wiki/Municipalinis\\_darinys](https://lt.wikipedia.org/wiki/Municipalinis_darinys)>

įstaigos, kurias reglamentuoja Rusijos Federacijos bausmių vykdymo kodeksas.<sup>130</sup> Jeigu nuteistasis piktybiškai vengia atlikti laisvės apribojimo bausmę, kuri buvo paskirta kaip pagrindinė bausmė, teismas gali pakeisti neatliktos bausmės dalį į priverčiamąjį darbą arba laisvės atėmimą, sulyginant vieną priverčiamojo darbo dieną dviems laisvės apribojimo dienoms arba vieną laisvės atėmimo dieną dviems laisvės apribojimo bausmės dienoms. Įdomu tai, kad Rusijoje laisvės apribojimo bausmė apskritai nėra skiriama karininkams, užsienio piliečiams, asmenims be pilietybės, taip pat asmenims, kurie neturi nuolatinės gyvenamosios vietos Rusijos Federacijoje. Lenkijoje ir Lietuvoje karininkai turi išskirtinių privilegijų tik tada, kai prašoma atidėti šios bausmės vykdymą, tačiau bausmės neišvengiama kaip tokios.

Laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarką reglamentuoja Rusijos Federacijos bausmių vykdymo kodekso 8 skyrius.<sup>131</sup> Specializuota valstybinė įstaiga, kuri vykdo nuteistojo priežiūrą laisvės apribojimo bausmės vykdymo metu yra baudžiamoji-vykdomoji inspekcija. Ši inspekcija, pagal nuteistojo gyvenamąją vietą gavusi teismo nuosprendžio (sprendimo ar nutarties) nuorašą, ne vėliau kaip per 15 parų<sup>132</sup> informuoja nuteistąjį registruotu šaukimu apie pareigą atvykti į inspekciją ir būti įrašytam į įskaitą. Nuteistasis, gavęs inspekcijos šaukimą, ne vėliau kaip per 3 dienas privalo atvykti į inspekciją pagal gyvenamosios vietos teritoriją.<sup>133</sup> Inspekcija paaiškina nuteistajam jo teises ir pareigas, bausmės atlikimo sąlygas, informuoja dėl atsakomybės vengiant atlikti bausmę. Iš esmės visa bausmės vykdymo pradžios procedūra panaši ir Lietuvoje: nuteistojo šaukimas į bausmę vykdančią instituciją, teisių ir pareigų išaiškinimas (kas yra privaloma pagal tarptautinių teisės aktų reikalavimus). Skiriasi terminai, kadangi kiekviena valstybė turi savo įstatymų leideją, kuris numato terminus pagal šalies valstybinių ir kitų institucijų darbo tvarką ir krūvį, parenkamas protingas laikotarpis tam tikriems veiksams atlikti. Rusijos baudžiamoji-vykdomoji inspekcija yra panaši institucija į Lietuvos probacijos tarnybą: veikia pagal tam tikras teritorijas, dirbantys asmenys yra pareigūnai (valstybės tarnautojai) arba darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, vykdo nuteistojo kontrolę. Inspekcija įtraukia nuteistąjį į individualią įskaitą, paima daktiloskopinius duomenis (rankų pirštų atspaudų) ir nufotografuoja nuteistojo profilį.<sup>134</sup> Tokia tvarka nėra numatyta mūsų šalyje, nes yra užpildomas priežiūros planas,

<sup>130</sup> Rusijos Federacijos bausmių vykdymo kodeksas. (Уголовно-исполнительное законодательство Российской Федерации). *Informacinis leidinys*, 1997, nr. 1–F3.

<sup>131</sup> *Ibid.*

<sup>132</sup> Rusijos Federacijos įstatymuose laikas rašomas įvardinant paromis arba dienomis, tuo tarpu Lietuvoje naudojama tik dienų arba darbo dienų formuluočių.

<sup>133</sup> Rusijos Federacijos bausmių vykdymo kodeksas. (Уголовно-исполнительное законодательство Российской Федерации). *Informacinis leidinys*, 1997, nr. 1–F3.

<sup>134</sup> *Ibid.*

jau aptartas šiame darbe prie laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarkos. Rusijos inspekcija atlieka auklėjamąją programą su nuteistuoju, kurioje gali dalyvauti ir visuomenės nariai (skirtingai nuo Lenkijos ir Lietuvos). Jeigu laisvės apribojimas yra pagrindinė bausmė nuteistajam, į bausmės vykdymo laiką įskaičiuojamas laikas, kai asmeniui buvo paskirta kardomoji priemonė, prilyginus vieną kardomosios priemonės dieną su dviem laisvės apribojimo bausmės dienomis. Jeigu laisvės apribojimas buvo skirtas kaip papildoma bausmė arba keičiant laisvės atėmimą į laisvės apribojimą, tai bausmės vykdymo pradėjimo laikas skaičiuojamas nuo tos dienos, kai nuteistąjį paleido iš pataisos įstaigos. Į laisvės apribojimo bausmės laiką neįskaitomas tas laikas, kai nuteistasis nebuvo nustatytoje gyvenamojoje vietoje daugiau nei vieną parą be pateisinamų priežasčių. Iš esmės nuteistasis atlieka laisvės apribojimo bausmę savo gyvenamojoje vietoje. Bausmės atlikimo laiku jis privalo laikytis teismo nustatytų draudimų ir įpareigojimų, apie bausmės atlikimo eigą informuojant žodine arba raštiška tvarka baudžiamąją-vykdomąją inspekciją. Leidimą išvykti iš savo gyvenamosios vietos tam tikru paros metu, arba vykti su reikalais už municipalinio darinio teritorijos ribų galima išduoti tik ypatingais atvejais, o šį leidimą išduoda inspekcija. Priežastys privalo būti labai svarbios – artimojo giminaičio mirtis ar sunki liga pavojinga gyvybei, taip pat kai nuteistajam reikalinga neabejotina skubi medicinos pagalba ir tokios pagalbos neįmanoma gauti artimoje aplinkoje nustatytoje municipalinio darinio teritorijoje, kai neįmanoma būti gyvenamojoje vietoje stichinės nelaimės atveju arba kitokiu *force majeure*<sup>135</sup> atveju, kai nuteistasis mokosi už teismo nustatytos teritorijos ribų arba kai nori įstoti į švietimo įstaigą esančią už ribų. Taip pat svarbiomis priežastimis laikomi tie atvejai, kai reikia tvarkytis tokius reikalus kaip palikimo priėmimas, pensijos išmokos gavimas ir kitų teisių, nurodytų Rusijos Federacijos įstatymuose realizavimas. Apibendrinant, visais atvejais, jeigu nuteistasis nori kirsti municipalinio darinio teritorijos ribas, privalomai reikalingas leidimas tokiam veiksmui atlikti. Skirtingai negu Lietuvoje, Rusijoje galima keisti gyvenamąją vietą tik išimtiniais atvejais, nurodytais Rusijos bausmių vykdymo kodekso 50 straipsnio 5 dalyje.<sup>136</sup> Lietuvoje taip pat galima keisti gyvenamąją vietą tik įspėjus bausmę vykdančią instituciją prieš 7 dienas, tačiau kaip ir buvo minėta šiame darbe, tai nereiškia, kad galima uždrausti arba apriboti nuteistajam tokią galimybę, tai reikalinga efektyviam kontrolės ir priežiūros užtikrinimui, todėl paprastai visais atvejais nuteistasis gali pakeisti savo gyvenamąją vietą be jokių papildomų apribojimų ir sunkumų. Rusijoje galimi tik išimtiniai atvejai, kai nuteistasis

---

<sup>135</sup> *Nenugalima jėga.*

<sup>136</sup> Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. (Уголовный кодекс РФ). *Informacinis leidinys*, 1996, nr. 63–F3.

Rusijos pilietis gali keisti gyvenamąją vietą: šeiminės padėties pasikeitimai (santuoka, vaiko gimimas), naujo būsto įsigijimas, artimas giminaitis serga sunkia liga pavojinga gyvybei, neįmanoma gyventi toje pačioje vietoje dėl stichinės nelaimės ar nenugalimos jėgos atvejo, kai reikalinga medicininė pagalba ir ji netinkamai suteikiama municipalinio darinio teritorijoje, kai reikia pereiti atestaciją švietimo įstaigoje tam, kad gauti diplomą. Prašymai, susiję su gyvenamosios, darbo ar mokslo vietos pakeitimu gali būti pateikiami į baudžiamosios-vykdomosios inspekcijos administraciją ne tik paties nuteistojo, tačiau ir jo advokato bei artimo giminaičio iniciatyva.<sup>137</sup>

Baudžiamoji-vykdomoji inspekcija, kaip laisvės apribojimo bausmę vykdanči institucija, veda asmenų, nuteistų laisvės apribojimo bausmę įskaitą, aiškina nuteistiesiems jų teises bei pareigas, bausmės vykdymo sąlygas, vykdo jų kontrolę, teikia pagalbą jiems įsidarbinant (socialinę pagalbą), atlieka su nuteistaisiais auklėjamąjį darbą, skiria paskatinimo priemones bei nuobaudas, kreipiasi į teismą su prašymu atšaukti nustatytus įpareigojimus bei draudimus arba papildyti sąrašą naujais apribojimais, taip pat prašo teismo pakeisti laisvės apribojimo bausmę į laisvės atėmimą. Visos išvardytos Rusijos inspekcijos funkcijos identiškos sutampa su Lietuvoje dirbančių probacijos tarnybų funkcijomis, kurios pavaldžios Kalėjimo departamentui.

Už gerą elgesį ir tinkamą bausmės vykdymą, o būtent gerą požiūrį į darbą arba mokslus, nuteistajam gali būti skiriamos tokios paskatinimo priemonės kaip padėka, vieno iš įpareigojimų ar draudimų atšaukimas prieš terminą, leidimas išvykti už teritorinio municipalinio darinio ribų savaitgaliais ir švenčių dienomis, leidimas atostogauti už nustatytos teritorijos ribų. Tais atvejais, kai nuteistasis vengia atlikti laisvės apribojimo bausmę arba netinkamai ją vykdo, inspekcija skiria jam įspėjimą, o jeigu vienerių metų laikotarpyje jis vėl nusižengia, jam skiriamas oficialus papeikimas dėl negalimumo pakartotinai pažeisti teismo nustatytų įpareigojimų bei draudimų laikymosi tvarkos.<sup>138</sup> Pažeidimai gali būti tokie: nuteistasis, gavęs šaukimą be pateisinamų priežasčių neatvyksta į inspekciją, be pateisinamų priežasčių neatvyksta pateikti žodinio ar rašytinio paaiškinimo dėl bausmės vykdymo eigos, draudimų nepaisymas ir įpareigojimų nesilaikymas, viešosios tvarkos pažeidimai, už kuriuos nuteistasis gavo administracinę nuobaudą, ir taip pat laikoma pažeidimu, jeigu nuteistasis prieš 7 dienas neįspėja dėl gyvenamosios, darbo, mokslų vietos pasikeitimo. Taip pat yra išskiriamas ne tik paprastas vengimas atlikti bausmę, tačiau ir piktybinis vengimas – tie atvejai, kai po oficialaus papeikimo ir toliau pažeidinėjama bausmės vykdymo tvarka, kai nuteistasis nemūvi

<sup>137</sup> Rusijos Federacijos bausmių vykdymo kodeksas. (Уголовно-исполнительное законодательство Российской Федерации). *Informacinis leidinys*, 1997, nr. 1–F3.

<sup>138</sup> *Ibid.*



elektroninio stebėjimo apyrankės, kai pasislepia ir jo buvimo vieta nežinoma apie 30 dienų, kai šaukiamas neatvyksta į inspekciją. Tokiais atvejais piktybinis vengimas laikomas rimta priežastimi, todėl inspekcija kreipiasi į teismą su prašymu pakeisti laisvės apribojimo bausmę į laisvės atėmimą. Taip pat yra ir Lietuvoje, kai nustatomi daugkartiniai bausmės vykdymo pažeidimai ir nuteistasis nereaguoja į pareigūnų pastabas bei įspėjimus, probacijos tarnyba nedelsiant kreipiasi į teismą su prašymu pakeisti laisvės apribojimo bausmę į areštą. Nuteistojo, kurio buvimo vieta nežinoma, paiešką atlieka policija (vidaus reikalų organai).<sup>139</sup> Baudžiamoji-vykdomoji inspekcija visą laisvės apribojimo bausmės vykdymo laiką nuosekliai prižiūri ir kontroliuoja nuteistąjį, netgi turi teisę naudoti visas audiovizualines, elektronines ir kitas technines priemones nuteistojo stebėjimui. Tikrinti, ar nuteistasis yra namie tam tikru laiku gali tik inspekcijos darbuotojas, tačiau ne naktiniu paros metu. Taip pat gali reikalauti iš nuteistojo žodinio ar rašytinio paaiškinimo dėl bausmės vykdymo, o taip pat gali kreiptis į darbdavį ar švietimo įstaigos administraciją dėl nuteistojo elgesio ataskaitos. Iš esmės bausmę vykdančios institucijos funkcijos atitinka Lietuvos probacijos tarnybų ir policijos pareigūnų atliekamo darbo specifiką.

Šio darbo autorės pastebėti faktai tokie, kad Rusijoje asmuo irgi nėra izoliuojamas nuo visuomenės, kaip ir Lenkijoje, taip ir Lietuvoje. Jaučiamas skirtingas požiūris į laisvės apribojimo bausmę, pavyzdžiui Lietuvoje tai yra lygiaverčių įpareigojimų bei draudimų paskyrimas, tik bendras reikalavimas be teismo žinios nekeisti gyvenamosios vietos bei laikyti teismo paskirtų įpareigojimų ir draudimų. Rusijoje į laisvės apribojimo bausmę žiūrima gan griežtai, numatytas griežtas reglamentavimas, tikslus apribojimų vykdymas ir nors yra numatyta arešto bausmė, visgi laisvės apribojimas iškart keičiamas į laisvės atėmimą. Griežtai žvelgiama į nuteistojo išvykimą už municipalinio darinio teritorijos ribų, tam numatytos yra tik išimtys. Lenkijoje plačiai aptariamas resocializacijos klausimas taikant alternatyvias laisvės atėmimui bausmes, kas taipogi yra aktuali tematika Lietuvos baudžiamajai politikai, o Rusija veikia griežtai, nėra tokio lankstumo, resocializacijos klausimai neaptariami arba aptariami labai siaurai. Kas įdomu, Rusija išskiria laisvės apribojimą į pagrindinę bei į papildomą bausmę, t.y. ji gali būti ne tik vienalytė bausmė, tačiau ir taikoma kartu su laisvės atėmimu. Mūsų teisinėje sistemoje numatyti viešieji darbai, Rusijoje – privalomieji darbai. Rusijoje į laisvės apribojimo bausmės vykdymą įeina auklėjamasis darbas kaip svarbiausias šios bausmės vykdymo tikslas, tačiau visa esmė – gyventi municipalinio darinio ribose ir dažnas atsiskaitymas inspekcijai apie bausmės vykdymo eigą, o nuteistasis stebimas elektroninio

---

<sup>139</sup> *Ibid.*

stebėjimo priemonėmis. Būtų pagirtina, jei ir Lietuvoje bausmę vykdančios institucijos griežčiau žiūrėtų į nuteistojo gyvenamosios vietos pakeitimą, neleistų visais atvejais persikelti kur nuteistasis nori, o tik esant svarbioms priežastims.

Bendra išvada, kad Lietuva galėtų atsižvelgti į Lenkijos ir Rusijos laisvės apribojimo bausmės vykdymo teigiamas puses ir pasisemti tai papildant silpnesnes bausmės vykdymo vietas, tokias kaip per mažas pareigūnų skaičius šią bausmę vykdančiose institucijose, ko pasekoje mažėja nuteistojo kontrolės efektyvumas. Taip pat reikėtų plačiau reglamentuoti šios bausmės vykdymą net ir poįstatyminiuose teisės aktuose, jau nekalbant apie kodifikuotus įstatymus, pavyzdys matomas iš Lenkijos ir Rusijos plataus ir aiškaus reglamentavimo. Tos pačios bausmės vykdymo lyginimas su kitomis užsienio šalimis yra įdomus ir tuo pačiu naudingas, nes šiame darbe lyginamos šalys yra netoli Lietuvos, tačiau matoma, kad kiekviena valstybė skirtingai akcentuoja šios bausmės tikslus ir skirtingai reglamentuoja pačią vykdymo tvarką, nepaisant to yra ir panašumų, kurie padeda tobulinti šios bausmės vykdymo tam tikrus aspektus.

## Išvados ir pasiūlymai

1. Atsižvelgiant į naujausius Lietuvos Statistikos departamento duomenis, laisvės apribojimo bausmė yra antra pagal taikymo dažnumą bausmė Lietuvoje, todėl būtinas platesnis ir konkretesnis šios bausmės reglamentavimas įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose.
2. Siūlytina kuo daugiau taikyti alternatyvias laisvės atėmimui bausmes, kadangi tokia galimybė leistų daryti teigiamą ir visapusišką poveikį nuteistajam, o taip pat mažinti laisvės atėmimo poveikį, taikymo dažnumą teismų praktikoje. Vis dažnesnis ir didesnis laisvės apribojimo bausmės taikymas mažintų nuteistųjų skaičių įkalinimo vietose, švelnintų baudžiamąją politiką šalyje, mažintų nusikalstamumo lygį.
3. Siūlytina keisti laisvės apribojimą ne tik į areštą, bet ir į kitas bausmes, tokias kaip bauda arba viešieji darbai, kai nuteistasis netinkamai vykdo jam paskirtus įpareigojimus. Manytina, kad tokia įvairovė didins alternatyvių laisvės atėmimui bausmių taikymą ir mažins įkalinimų skaičių laisvės atėmimo įstaigose.
4. Būtina didinti probacijos tarnybose dirbančių asmenų skaičių, kad būtų efektyviai užtikrinamas laisvės apribojimo bausmės vykdymas. Kvalifikuotų specialistų trūkumas suponuoja atlaidų bausmės vykdymą ir bausmės paskirtis netenka prasmės.
5. Atsižvelgiant į Lenkijos laisvės apribojimo bausmės turinį, galima būtų tobulinti Lietuvoje esančių šios bausmės įpareigojimų visumą ir įteisinti tokį institutą, kad nuteistajam kas mėnesį būtų atskaičiuojama jo dalis iš atlyginimo. Manytina, kad tai morališkai paveiktų nuteistąjį, o tuo atveju, kai būtų vengiama vykdyti šį įpareigojimą, galima būtų pakeisti jį kitu įpareigojimu, kaip tai daroma ir šiuo metu kitų apribojimų atžvilgiu.
6. Teisingai išanalizavus ir įvertinus Rusijos baudžiamuosius įstatymus, galima pasimokyti to, kad į kai kuriuos įpareigojimus ar draudimus žiūrima griežčiau, todėl yra efektyvesnė kontrolė ir nuteistojo priežiūra. Ko pasekoje, mokslininkams nekiltų tokių nuomonių, kad reiktų atsisakyti laisvės apribojimo bausmės dėl to, kad šios bausmės turinys kelia abejonių ir sunku pasakyti, kad ji gali būti prilyginama kriminalinei bausmei griežtumo atžvilgiu.

## ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

### Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33–1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89–2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37–1341.
4. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73–3084.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74–2262.
6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 11069.
7. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 4–108.
8. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas „Dėl Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apygardų probacijos tarnybų nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 55–2728.
9. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas dėl teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1R–175 „Dėl probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12452.
10. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2012 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. 1R–193/1V–536 pavirtintos „Probacijos tarnybų ir policijos bendradarbiavimo vykdant laisvės apribojimo bausmę taisyklės“, *Valstybės žinios*, 2012, nr. 88–4632.
11. Tarnybos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-21326.

### Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Pirma knyga. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
2. ARLAUSKAS S. *Kriminalinės bausmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2007.

3. BIKELIS S. *Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybės*. Mokslinis tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2010.
4. BLAŽEVIČIUS J.; USIK D.; ir ŠVEDAS G. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. I–V dalys (1–183 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
5. DAPŠYS A.; MISIŪNAS J.; ir ČAPLINSKAS J. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos: baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė*. Vilnius: Petro ofsetas, 2008.
6. DRAKŠIENĖ A. *Laisvės apribojimo bausmės taikymas nepilnamečiams*. Vilnius: Teisė, 2006.
7. GAVRILOVIENĖ M. *Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių veiksmingumo teisinės ir socialinės prielaidos: daktaro disertacija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2009.
8. KAČERAUSKAS J. *Baudžiamoji teisė ir procesas. Ketvirtoji dalis*. Vilnius: Jurisprudencija, 2004, t. 57 (49).
9. MESONIENĖ S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2009.
10. PAVILONIS V., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
11. PIESLIAKAS V. *Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006.
12. SAKALAUSKAS G. *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012.
13. SAKALAUSKAS G., et al. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Teisės institutas: Vilnius, 2012.
14. ŠULIJA G. *Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Vilnius: Jurisprudencija, 2004, t. 52 (44).

### **Teismų praktika:**

1. Panevėžio apygardos teismo 2015 m. birželio 19 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A–191–491/2015.
2. Šiaulių apygardos teismo 2014 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S–829–116/2014.
3. Kauno apylinkės teismo 2016 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. T – 101–725/2016.

4. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1704-576/2015.
5. Kauno apylinkės teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-628-966/2015.
6. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-12-537/2015.
7. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. T-125-144/2015.
8. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2014 m. liepos 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-507-610/2014.
9. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2014 m. gegužės 8 d. baudžiamojoje byloje Nr. T-184-768/2014.
10. Akmenės rajono apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-34-922/2013.
11. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-155-576/2010.
12. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-75-816/2010.
13. Zarasų rajono apylinkės teismo 2012 m. vasario 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje.

#### **Užsienio šalių teisės norminiai aktai:**

1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987. [Žiūrėta 2016-03-02] Prieiga per internetą: <<http://manoteises.lt/wp-content/uploads/2014/03/Europos-%C5%BEmogaus-teisi%C5%B3-ir-pagrindini%C5%B3-laisvi%C5%B3-apsaugos-konvencija.pdf>>.
2. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Kodeks karny). *Įstatymų leidinys*, 1997.
3. Lenkijos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Kodeks karny wykonawczy). *Įstatymų leidinys*, 1997.
4. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. (Уголовный кодекс РФ). *Informacinis leidinys*, 1996, nr. 63-F3.
5. Rusijos Federacijos bausmių vykdymo kodeksas. (Уголовно-исполнительное законодательство Российской Федерации). *Informacinis leidinys*, 1997, nr. 1-F3.

6. *Jungtinių Tautų standartinės minimalios taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu*. (Tokijo taisyklės, 45/110, priimtos 1990–12–14).

#### **Užsienio šalių literatūra:**

1. GIĘTKOWSKI R. *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*. Warszawa: 2007.
2. JANUS-DEŃBSKA A. *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności*. Ministerstwo Sprawiedliwości: Warszawa, 2014.
3. STASIAK K. *Kara ograniczenia wolności i jej rola w resocjalizacji sprawców przestępstw*. Gdańsk: Ministerstwo Sprawiedliwości, 2012.

#### **Kiti šaltiniai:**

1. Asmenų, esančių probacijos tarnybų priežiūroje, skaičiaus ataskaita. [Žiūrėta 2016–03–01] Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.
2. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos: 2015m. veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2016–03–09] Prieiga per internetą: <[file:///C:/Users/Asus/Downloads/kd\\_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/kd_2015%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf)>.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pranešimas „Lietuvos baudžiamoji politika – viena griežčiausių Europoje“. [Žiūrėta 2016–03–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/lietuvos-baudziamoji-politika-vsnt.html>>.
4. Lietuvos Statistikos departamentas: *Įkalintųjų laisvės atėmimo įstaigose skaičius metų pabaigoje*. [Žiūrėta 2016–03–01]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=df83e538-5120-4b5e-a0c3-57373d144447>>.
5. Lietuvos Statistikos departamentas: laisvės apribojimo bausme nuteistų asmenų skaičius. [Žiūrėta 2016–03–16]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=5329ed2e-73ff-4b91-b4d2-009aea781184>>.
6. *Nuteistųjų kontrolė elektroninėmis priemonėmis* [Žiūrėta 2016–03–20]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/tm/elmonitoringas/#2011-03-03>>.

7. *Bausmes vykdančių institucijų sistema*. [Žiūrėta 2016-03-01] Prieiga per internetą:  
<<http://gid.lt/teise/bausmes-vykdanciu-instituciju-sistema>>.



## Santrauka

Remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais, laisvės apribojimas yra vidutinio griežtumo bausmė, skiriama teismo nuosprendžiu asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką. Tai yra viena iš alternatyvių laisvės atėmimui bausmių, kuri padeda mažinti ne tik įkalintųjų asmenų skaičių laisvės atėmimo vietose, bet ir mažinanti nusikalstamumo rodiklį šalyje. Nors ir palyginti nauja bausmė Lietuvos teisinėje sistemoje, kadangi taikoma tik nuo 2003 metų, tačiau vienintelė, kurios turinys gali priklausyti ne tik nuo teismo diskrecijos, bet ir nuo proceso dalyvių nuomonės. Šios bausmės turinį sudaro teismo paskirtų įpareigojimų bei draudimų visuma, apribojanti nuteistojo laisvę, o jos ypatumas tas, kad ji atliekama laisvėje, be izoliavimo nuo visuomenės.

Ši magistro darbą sudaro trys pagrindinės dalys, susidedančios iš baudžiamosios politikos tendencijų Lietuvoje pereinant prie laisvės apribojimo bausmės turinio esmės, šios bausmės vykdymo tvarkos ir sąlygų aptarimo, aptariant bausmę vykdančių institucijų kompetenciją, lyginant šį institutą su užsienio šalių reglamentavimu nurodant panašumus bei skirtumus su Lietuvos reglamentavimu. Pirmojoje dalyje pažymima, kad Lietuvos baudžiamoji politika yra viena griežčiausių Europoje, todėl būtina mažinti įkalintųjų skaičių laisvės atėmimo vietose, paskiriant nuteistiesiems švelnesnes bausmes, nesusijusias su laisvės atėmimu. Viena iš alternatyvių bausmių laisvės atėmimui yra laisvės apribojimas, kuris sulyg kiekvienais metais taikomas vis dažniau, remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis. Laisvės apribojimo bausmės turinį sudaro pagrindiniai (bendrieji) ir papildomi apribojimai, kuriuos teismas paskiria savo nuožiūra, pasinaudodamas įstatymų leidėjo suteikta diskrecijos teise.

Antrojoje dalyje aptariama laisvės apribojimo bausmės vykdymo tvarka, chronologiškai nurodant atliekamų veiksmų eigą, aprašomos bausmės vykdymo sąlygos ir institucijų (probacijos tarnybų ir policijos), vykdančių šią bausmę kompetencija. Išskiriamos šios bausmės vykdymo problemos, siūlymai tokio instituto tobulinimui. Trečiojoje dalyje lyginamas laisvės apribojimo bausmės vykdymas su užsienio šalimis, o būtent su Lenkija bei Rusija, pateikiant bausmės vykdymo panašumus ir skirtumus bei autorės nuomonę dėl tam tikrų vykdymo aspektų. Darbas parašytas siekiant išaiškinti laisvės apribojimo bausmės esmę, turinį, įgyvendinimo tvarką, įsigilinant į kitų valstybių tos pačios bausmės vykdymą, o taip pat pateikiant teigiamą nuomonę apie laisvės apribojimo bausmę Lietuvos teisinėje sistemoje.

## Summary

According to the Lithuanian criminal law, the penalty of restriction of liberty is the average severity punishment ordered by the Court judgment the person who has committed a criminal offense. This is one of the alternative punishment, which helps to reduce not only the number of prisoners in places of detention of liberty, but also to reduce the crime rate in the country. Although a relatively new punishment under the legal system of Lithuania, as applied only since 2003, but the only one, the content of which may depend not only on the discretion of the Court, but also from the opinion of the participants of the process. The content of this penalty consists of the obligations and prohibitions of the Court, restricting the freedom of the sentenced person, and its peculiarity is that it is carried out in the wild, without isolation from society.

This master's work consists of three main parts, consisting of criminal policy trends in Lithuania, going towards the penalty of restriction of liberty and its contents, talking about this penalty execution procedures and conditions, discussing the executing institution competence, comparing this institute with the regulation of the foreign countries, discussing about similarities and differences between the regulation of Lithuania. The first part of this work says that Lithuanian criminal policy is one of the strictest in Europe, it is therefore necessary to reduce the number of prisoners in places of detention, with severe penalties for convicted persons, not related to the deprivation of liberty. One of the alternative penalties of deprivation of liberty is the penalty of restriction of liberty, which every year increasingly more applied, according to the Lithuanian Department of Statistics. The content of the penalty of restriction of liberty consists of the basic (common) and additional restrictions, which is discretion of the Court, because it is a legislature given discretion.

The second part deals with the execution of the penalty of restriction of liberty order, chronologically states conducted a course of action, a description of the conditions of execution of the penalty and the authorities (the police, the probation services). Describing the execution problems, proposals for the development of such an institute. In the third part of this work the penalty of restriction of liberty compared with foreign countries, namely Poland and Russia, talking about similarities and differences between Lithuania. The work is written in order to clarify the substance of the content of the penalty of restriction of liberty, understanding the other countries of the same execution, as well as providing a positive opinion about the restriction of the freedom of the penalty in the Lithuanian legal system.